

Türk Atasözlerinin MEB Türkçe Öğretim Programı'ndaki Temalara Göre Sınıflandırılması: Erdemler Teması Örneği*

Büşra ARABACI^a

Öz

Atasözleri toplumun kültür ve değerlerini barındıran anonim ürünlerdir. Ataların gözlem ve deneyimleri doğrultusunda hemen hemen her olaya, duygu ve düşünceye atfettikleri bir atasözü ile karşılaşmak mümkündür. Atasözleri toplumu düzenleyen ahlaki normları öğüt verici nitelikte gelecek nesillere aktarmaktadır. Türk geleneklerine ait motifler bulundurması açısından da Türk toplumu için büyük önem arz etmektedir. Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda "Erdemler" temasına ayrıca yer verilmektedir. Eğitimciler "Erdemler" temasındaki hedefleri öğrencilere kazandırmak için atasözlerinden yararlanmaktadır. Bu çalışmanın amacı MEB Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda "Erdemler" temasının alt başlıklarına (Ahlak, Alçak Gönüllük, Azim, Cömertlik, Dostluk, Dayanışma, İyimserlik, Kardeşlik, Vefa, Vicdan vb.) (MEB, 2019: 15) uygun bir "atasözleri havuzu" oluşturmaktır. Bu çalışma nitel bir çalışma olup çalışmada doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Çalışma için Ömer Asım Aksoy'un Atasözü ve Deyimler Sözlüğü-1 ve Kitab-ı Atalar kitapları taranmış ve atasözünün anlamını karşılayan temaya uygunluğuna göre bazı listeler oluşturulmuştur. Hazırlanan listelerin Türkçe Öğretim Programı'nda "Söz Varlığı" kısmında yer alan (MEB, 2019 :36), "T.6.3.6. Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler." kazanımı için bir ders materyali olarak kullanılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Atasözleri, Türkçe Öğretim Programı, Erdemler, Tema

Classification of Turkish Proverbs in the Turkish Curriculum of the Ministry of National Education by Themes: Example of Virtues Theme

Abstract

Proverbs are anonymous products that contain the culture and values of the society. Proverbs convey the moral norms that regulate the society to future generations in an advisory quality. It is of great importance for Turkish society in terms of having motifs belonging to Turkish traditions. The theme of "Virtues" is also included in the Turkish Curriculum. Educators use proverb to help students gain the goals in the "Virtues" theme. The aim of this study is to create

*Bu çalışma, "TÜBİTAK Bilim İnsanı Destek Programları Başkanlığı (BİDEB) 2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destekleme Programı (2021, 2. Dönem, Destek No: 1919B012104439)" kapsamında desteklenen ve Doç. Dr. Sedat BALLYEMEZ'in akademik danışmanlığında yürütülen projeden üretilmiştir.

^a **Sorumlu Yazar:** YL Öğr., Ahi Evran Üniversitesi, Türkçe Eğitimi, Kırşehir, Turkey E-Mail: arabacibusra2@gmail.com
ORCID: 0000-0001-7409-014X

Atf: Arabacı, B. (2023). Türk atasözlerinin MEB Türkçe Öğretim Programı'ndaki temalara göre sınıflandırılması: Erdemler teması örneği. *Istanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 5 (9), 37-73. 10.46423/izujed.1273192

a “Ministry of Education” (MONE, 2019: 15) appropriate to the subtitles of the theme of “Virtues” (Morality, Humility, Perseverance, Generosity, Friendship, Solidarity, Optimism, Brotherhood, Loyalty, Conscience, etc.) in the MEB Turkish Lesson Curriculum. proverbs pool”. This study is a qualitative study and document analysis method was used in the study. For the study, Ömer Asım Aksoy's Proverbs and Idioms Dictionary-1 and Kitab-1 Atalar books were scanned and some lists were created according to their compatibility with the theme that meets the meaning of the proverb. In the "Vocabulary" section of the Turkish Curriculum (MEB, 2019: 36), "T.6.3.6. It determines the contribution of idioms and proverbs to the text." It is intended to be used as a course material for learning.

Keywords: Proverb, Turkish Education Programme, Virtues, Topic

Extended Abstract

overbs are anonymous products that contain the culture and values of the society. It is possible to come across a proverb that the ancestors attributed to almost every event, emotion and thought in line with their observations and experiences. Proverbs are of great importance for Turkish society in terms of both transferring the moral norms that regulate the society to future generations and containing the motifs of Turkish traditions. This importance is also included in the Basic Law of National Education (1973) with the following statements. "To equip every Turkish child with the basic knowledge, skills, behaviors and habits necessary to be a good citizen; It is to educate according to the national moral understanding." In this context, only "Virtues" are included in the curriculum of the Ministry of National Education -Science Course (MEB, 2018), Social Studies Course (MEB, 2018), Mathematics Course (MEB, 2018), Turkish Course (MEB, 2019). It is seen that the title of "Turkish Course Curriculum" is also included. In the theme of "virtues", while educators use proverbs to help their students gain and reinforce proverbs, the students will learn the proverbs, which are the basis of Turkish culture, to stay in their minds and the past will be transferred to students who will become members of the society. Hunutlu (2017:1) defines proverbs as language products that keep the elements of a nation alive and carry traces of worldview, culture and social life. He also states that proverbs are in the public domain, are formed as a result of experience and are shaped over a long period of time. Alemdar (2019) says that idioms and proverbs are structures that keep the language alive. He argues that having a figurative structure plays a big role in expanding the meaning boundaries of words. While the deep structure of the meanings of the proverbs keeps the language alive, it also develops the students' critical thinking power. In his related study, Söylemez (2018) includes the following statements about critical thinking. "Critical thinking is a flexible way of thinking that starts with focusing on this, requires research, going to the source, evaluating the information, the source, the presenter with criteria such as reason, purpose, consistency, and giving importance to thinking about it. period. It is the most important helper in reaching the truth and choosing the information." The aim of the study is to create a "repository of proverbs" that teachers can use while teaching the "Virtues" theme in the MEB Turkish Curriculum. The theme of virtues has various sub-titles (Morality, Humility, Perseverance, Generosity, Friendship, Solidarity, Optimism, Brotherhood, Loyalty, Conscience, etc.) (MEB, 2019: 15). In this study, Turkish proverbs will be scanned by document analysis method and lists will be created regarding which proverb will be an example for which theme. The lists prepared are also in the Turkish Curriculum "Vocabulary" (MEB, 2019: 36), "T.6.3.6. It determines the contribution of idioms and proverbs to the text." under the heading. At the same time, it will be a course material for learning. Education is perceived as a learning process that continues its existence in all areas of human life. Education, which starts in the family, continues its continuity in all areas, both inside and outside, with or without a programme. Education and society are two phenomena that cannot be separated from each other. Sayan (2015) also argues that education and society are intertwined in this regard. Education creates society by educating individuals, therefore education; It is the source and locomotive of social development. Therefore, it emphasizes the increasing importance of education. Educated individuals also form a regular society structure. However, in parallel with the education given in schools, students are expected to be individuals connected to the society. It adheres to its national and moral values, knows what it wants, is aware of its interests and needs, shows positive personality development, has strong cultural bonds, adopts social norms, and attaches importance to social moral rules. Turkish Proverbs have a

very important place in gaining these expected behaviors. We have stated that the theme of virtues is not included in the other programs examined apart from the Turkish Curriculum. Sensitivity is given importance in Turkish lessons. Because of this importance, this study was needed. In the findings part of the study, the list of proverbs, which is the aim of the study, is given. In order to make the classification even more efficient and reinforce it, attention should be paid to supporting the research findings with other activities and gaining a functional quality. What is learned should not be limited to the classroom environment.

Introduction

In the TDK Current Dictionary, education is defined as “helping children and young people acquire the necessary knowledge, skills and understandings for their social lives, and help them develop and raise their personalities directly or locally, in or out of school” (<https://sozluk.gov.tr/>). Education is designed by people and the education process continues. The education that starts in the family continues in every field, with or without a programme, inside and outside the school. Sayan (2015) argues that education and society are intertwined in this regard. Defines education as preparing individuals for society and says that this goal can be achieved with education; However, education is the engine of the upbringing of the society says. Therefore, education is given great importance. This situation causes the training programs to be compulsory. In parallel with the education given at the school, individuals who are loyal to their national and moral values, prefer what they prefer, are interested and have a goal, are positively oriented, have strong point ties, adopt their norms and are willing to set It is important that the understanding of thought formed is in this direction. Targeted differences are possible through education. Sarıbaş and Babadağ (2015) say that education has an important power on society, individuals and the economy. In general, it will be advocated to equip the cultures of the societies with the desired education systems. Tekin (1980: 3) defines becoming educable as acculturation. Behaviors are discarded in the first 5-6 years by interacting with the environment. This is also an education, but it is not planned. In this direction, the school is designed to encourage attention, to plan and to apply it in a process. The aim of non-formal education learned in early childhood is to reach a more comprehensive education that can adapt to society, culture and the individual. A change program in education is planned for the planned purposes (Demirel, 2015). Söylemez (2018) states that the target keyword to be taught in Turkish also expresses the understanding of continuous education. Demirel (2015: 26) says that the purpose of the program and development, which takes this idea from positive examples, is to prepare for life from school. Demirel (2015: 12) states and presents that the training program, which is a guide in education, organizes the knowledge, skills, attitudes and behaviors that are desired to be gained in line with the aims of the training program in a planned manner. to students in lesson sets. At the end of the educational process, it aims to bring a behavioral change in the society and in this direction in the individual.

Method

Proverbs are anonymous products that contain the culture and values of the society. It is possible to come across a proverb that the ancestors attributed to almost every event, emotion and thought in line with their observations and experiences. Proverbs are of great importance for Turkish society in terms of both transferring the moral norms that regulate the society to future generations and containing the motifs of Turkish traditions. This importance is also included in the Basic Law of National Education (1973) with the following statements. "To equip every Turkish child with the basic knowledge, skills, behaviors and habits necessary to be a good citizen; It is to educate according to the understanding of national morality." In this context, only the "Virtues" theme in the Ministry of National Education Science Course (MEB, 2018), Social Studies Course (MEB, 2018), Mathematics Course (MEB, 2018), Turkish Course (MEB, 2018) Curriculum appears to While using proverbs to help their students gain and reinforce the human values (Morality, Humility, Perseverance, Generosity, Friendship, Solidarity, Optimism, Brotherhood, Loyalty, Conscience, etc.) included in the "Virtues" theme, students use proverbs, human values and human values, which are the basis of Turkish culture The traces of the culture will be transferred to the students. Aksoy (1988: 5) expresses how important the existence of proverbs in Turkish Culture with a traditional and settled understanding is. Hunutlu (2017:1) defines proverbs as language products that keep the elements of a nation alive and carry traces of worldview, culture and social life. He also states that proverbs are among the people, they are formed as a result of experiences and are shaped over a long period of time. Alemdar (2019) says that idioms and proverbs are structures that keep the language alive. He argues that having a figurative structure plays a big role in expanding the meaning boundaries of words. While the deep structure of the meanings of the proverbs keeps the language alive, it also develops the students' critical thinking power. In his related study, Söylemez (2018) includes the following statements about critical thinking. "Critical thinking is a flexible way of thinking that starts with focusing on this, requires research, going to the source, evaluating the information, source, presenter with criteria such as reason, purpose, consistency, and giving importance to thinking. period. It is the most important helper in reaching the truth and choosing the knowledge." The aim of the study is to create a "repository of proverbs" that teachers can use in the teaching of the "Virtues" theme in the Turkish Ministry of Education Curriculum. The theme of virtues has various sub-titles (Morality, Humility, Perseverance, Generosity, Friendship, Solidarity, Optimism, Brotherhood, Loyalty, Conscience, etc.) (MEB, 2019: 15). In this study, Turkish proverbs will be scanned by document analysis method and lists will be created regarding which proverb will be an example for which theme. The lists prepared are also in Turkish Teaching Program "Vocabulary" (MEB, 2019: 36), "T.6.3.6. It determines the contribution of idioms and proverbs to the text." under the title. It will also be a course material for learning. Education is perceived as a learning process that continues to exist in all areas of human life. The education that begins in the family continues in all areas, with or without a programme, within and outside the family. Regardless of the planned or unplanned system, lifelong education is very important for a society to continue its existence because education creates educated individuals. Educated individuals also form a regular society structure. However, in parallel with the education given in schools, students are expected to be connected to the society. He is a person who is loyal to his national and moral values, knows what he wants, is aware of his interests and needs, shows positive personality development, has strong cultural ties, adopts social

norms, and attaches importance to social moral rules. Turkish Proverbs have a very important place in gaining these expected behaviors. We have stated that the theme of virtues is not included in the other programs examined apart from the Turkish Curriculum. Sensitivity is given importance in Turkish lessons. Because of this importance, this study was needed. In the findings section of the study, the list of proverbs, which is the aim of the study, is given.

Findings and Discussion

It has also been determined in the study that proverbs are given great importance in the Turkish Curriculum and in the Turkish lesson. In this context, the following conclusions emerge from the proverbs that were examined and classified according to 20 subject headings in the "Virtues" theme.

When the tables are examined, there is a point that draws attention of the meaning of a proverb can enter more than one virtue. For example, while the proverb "Salt cannot be added to an open wound" is included in table 1, that is, moral virtue, it is also included in table 15, that is, the virtue of respect.

Another point is that when the proverbs related to the virtue of solidarity are examined, it is seen that the proverbs that are used a lot among the people are included in Table 5. Considering the readiness level of the students, it is thought that the proverbs here will be learned more quickly. Among the learning principles adopted with the constructivist approach, the most appropriate proverbs for the "vitality" principle are also included in Table 5. The student will have the opportunity to use the proverbs he learned in table 5 more in daily life.

There are 83 proverbs that carry the meaning of morality in the list, which will both provide teaching of the virtues theme and be used as material in Turkish lessons. The most proverb classification is in moral virtue. This is followed by the sub-theme with 45 proverbs meaning perseverance, 38 proverbs meaning respect, 32 proverbs meaning honesty, 31 proverbs meaning trust, 28 proverbs meaning friendship, and 24 proverbs meaning cooperation. There are very few proverbs that mean sharing, fraternity, and peace.

The place and importance of proverbs in mother tongue teaching was emphasized. Yangil (2021: 3) reinforces this importance by emphasizing that the most important power that ensures the existence and continuity of a nation is language. Because it sees language as a national and holistic dynamic far beyond being an individual phenomenon. The greatest responsibility in the realization of language teaching in schools falls on Turkish lessons and Turkish teachers. Kalaycı and Yıldırım (2020) argue that the Turkish course has a very important task in preserving the mother tongue, protecting the national consciousness and the common culture of the society. He states that his duties are not limited to this, but he assumes the role of a bridge by transferring the national culture to future generations, establishing bonds between generations, and that his role is very large. We expect students to adopt the values of the society they live in and we care that they do not break their ties with the past. The most effective means of achieving this goal is Turkish lessons in schools. When we look at the general objectives of the Turkish Curriculum, it is aimed to "recognize national and

universal values through works of Turkish and world culture and art" (MEB 2005: 4). it is expressed.

Giriş

Eğitim, TDK Güncel Sözlük'te (<https://sozluk.gov.tr/>) "Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiye" olarak tanımlanmaktadır. Alan yazında eğitimin birçok tanımına rastlanmaktadır fakat araştırmacıların buldukları birkaç ortak nokta dikkat çekmektedir. Bunlardan biri, eğitimin amaçlar sistemi olduğu ve bireyde istendik yönde davranış değişikliği meydana getirmeyi hedeflediği, hususudur. Diğer bir ortak kanı ise eğitimin bireyleri topluma uyum sağlayabilme süreci olarak tanımlanması noktasında araştırmacıları birleştirmiştir. Gökyer (2021: 1), eğitimi bir kurum bireyleri de bu kurumun üyeleri olarak nitelendirir. Toplumun ve üyelerinin beklentilerinin karşılıklı olduğunu söyler. Karşılıklı beklentileri ise davranışa dönüştürmek amacıyla eğitim gereklidir, der. Bu amacın sağlanabilmesi için eğitimin planlı bir şekilde örgütlenmesi gerektiğini vurgular.

Eğitim, insan yaşamının her alanında varlığını devam ettiren bir öğrenme süreci olarak algılanmaktadır. Ailede başlayan eğitim, devamlılığını programlı-programsız, okul içi-dışı fark etmeksizin her alanda sürdürmektedir. Eğitim ile toplum birbirinden ayrı düşünülemeyen iki olgudur. Sayan (2015) eğitim ile toplumun iç içe olduğunu savunmaktadır. Eğitim; toplum gelişmesinin kaynağı, lokomotifidir, der. Bu nedenle eğitimin öneminin giderek arttığını vurgular. Düzenli toplum yapısı, bireylerin nitelikli eğitim almasına bağlıdır. Okullarda verilen eğitime paralel olarak öğrencilerin millî ve manevi değerlerine bağlı, ne istediğini bilen, ilgi ve ihtiyaçlarının farkında, olumlu kişilik gelişimi gösteren, kültürel bağları kuvvetli, toplumsal normlarını benimseyen, toplumsal ahlak kurallarını önemseyen bireyler olmaları istenir ve öğrencilerden de bunlar beklenir. İstendik yöndeki davranış değişikliklerinin bu doğrultuda olması önemsenir. Hedeflenen davranış değişiklikleri ise eğitim ile sağlanır. Sarıbaş ve Babadağ (2015), eğitimin; toplumsal, bireysel, ekonomik ve siyasal açısından önemli bir güce sahip olduğunu vurgular. Bireylere, evrensel kültürel değerlerin kazandırılmak istenilen davranışların eğitim sistemleriyle kazandırılmasının mümkün olacağını savunur ve eğitim sistemlerinin de bu doğrultuda şekillendirilmesinin gerekliliğinden bahseder. Tekin, (1980: 3), eğitimi birey açısından toplumsallaşma-kültürlenme, toplum açısından kültürlenme olarak adlandırır ve bu süreci aslında kapsamlı bir öğrenme ya da öğretme programı olarak nitelendirir.

Davranışların temeli ilk 5-6 yıl içerisinde çevre ile etkileşimle atılmaktadır. Bu dönemde pekişen bilinçli-bilinçsiz, olumlu-olumsuz birçok davranışın öğrenilme şekli informal eğitim olarak adlandırılmaktadır. Bu yüzden okul, misyonu gereği davranıştaki istendik yöndeki değişimleri plan, program ve bir süreç ekseninde gerçekleştirmeyi hedefler. Çocuklukta temeli atılan informal eğitim ile öğrenilmiş davranışlar, yerini okullarda toplum-kültür ilişkisinde bireye uyum sağlama becerisini kazandıran daha nitelikli ve kapsamlı davranışlara bırakır.

İstenilen amaca ulaşabilmek için eğitimde çeşitli program geliştirme çalışmalarının yapıldığı görülmektedir (Demirel, 2015). Programın temeli pek çok araştırmada da görüldüğü üzere çok

eski yıllara dayanmaktadır. Şen, (2020: 182) programlarda güncellenme ve yeniliğin, içinde bulunduğu çağın değişen eğitim sistemlerinin ve değişen eğitim ortamlarının ihtiyaç duyduğu ölçüde yapılmasının zorunlu olduğunu vurgular. Yapılan yenilik/güncelleme, Türkçe Öğretim Programı özelinde de karşımıza çıkmaktadır. Kardeş (2020: 18) Türkçe Öğretim Programı'nın günümüze kadar geçirdiği değişimleri vurgularken temelinin Osmanlı Devleti'ne dayandığını ancak eğitim dilinin Arapça ve Farsça olmasından kaynaklı olarak bu dönemde Türkçe Öğretim Programı'na dair somut bir kanıya varılamayacağını dile getirir. Daha sonraki dönemlerin yani Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinin etkisi araştırılarak bir çıkarıma varıldığını ancak Cumhuriyet Döneminden sonra İlköğretim birinci ve ikinci kademe incelenmesiyle yapılan değişiklikleri daha iyi görebildiğimizi belirtir.

Söylemez (2018), günümüz Türkçe Öğretim Programı'nda öğrencilere kazandırılmak istenilen anahtar yeterliklere bakıldığında okul dışında da devam eden bir öğrenme anlayışının benimsendiğini söyler. Demirel (2015: 26), bu düşünceyi destekler nitelikte şu ifadelerle yer vererek program geliştirme çalışmalarının en önemli amacının okul ve okul çevresindeki hayata uyum sağlayabilmek için öğrencilerin geliştirilmesi olduğunu vurgular. Demirel (2015: 12), öğretim programının, eğitimde kılavuz niteliği taşıdığını, eğitim programının amaçlarının bu doğrultuda kazandırılmak istenilen tutum ve davranışları, planlı bir biçimde düzenleyerek bunları öğrencilere ders kümeleri hâlinde sunduğunu belirtir. Varış (1978), öğretim programları incelendiğinde programın amacının sadece akademik hedefler olmadığını, bireyin eğitim sürecinin sonunda amaçlarını, bilgilerini, davranışlarını, tutumlarını, ideallerini ve ahlak ölçülerini toplumun istediği yönde değiştirmesini ve bireyde bu yönde bir davranış değişikliği meydana getirmeyi de amaçladığını dile getirir. Akınoğlu (2005), 1924,1926,1936,1948,1950,1954,1955,2005,2006 yıllarındaki programlar arası yaptığı karşılaştırmada 2005'den önceki öğretim programlarının yenilenen öğretim programlarına kıyasla daha esnek olduğunu ve değişime açık olduğunu vurgularken önceki öğretim programlarının içerik/konuya olan eğiliminin, yeni öğretim programlarında yerini öğrenciye göreliliğe bırakmış olduğunu belirtir. Yani öğrencinin düşünme süreçleri merkeze alınmış, ezberleyen öğrenci modeli yerine düşünen öğrenci modeli benimsenmiştir. Programda, öğrencilerin her okul kademesinde (ilkokul, ortaokul) kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek maksatıyla "millî ve manevî değerleri benimsemiş, haklarını kullanan ve sorumluluklarını yerine getiren, Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi'nde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış bireyler olmalarını sağlama" amacı da ayrıca belirtilmiştir (MEB, 2018 :3). Bu beklentiyi karşılamak amacıyla Türkçe Öğretim Programı'nda temalara yer verilmektedir.

Özdemir (2019: 37), tema ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır. "Ders kitaplarında tema ile kastedilen, farklı disiplinleri bünyesinde barındıran metinlerin, ortak bir konu etrafında bütünleşmesidir." der. Çeçen ve Çiftçi (2007) ise öğrencilere kazandırılmak istenilen davranışların metin yoluyla kazandırılacağını savunmakla beraber temanın ders kitaplarına alınacak metinlerin ana konusunu oluşturduğunu dile getirir. Tema merkezli dil eğitiminde öğretmen ve öğrencilerin belli bir konuyu tek bir metin üzerinden çalışmaktansa birkaç konuyu veya metni bir bütün içerisinde tema çerçevesinde çalıştıklarını vurgular. Türkçe Öğretim Programı'nda Erdemler, Birey ve Toplum, Millî Kültürümüz, Okuma Kültürü, İletişim, Hak ve Özgürlükler, Sağlık ve Spor vb. olmak üzere 16 ana tema belirlenmiştir. Bu temalardan *Erdemler, Millî Kültür, Millî Mücadele ve Atatürk* temaları her sınıf düzeyi için zorunlu temalardır. Ders kitaplarında bu temalara uygun okuma parçalarına ve etkinliklere

yer verilmektedir. Arhan ve Gültekin (2013), her metnin tek bir ana tema içerisinde yer alabileceği gibi bir metinde de birden çok temanın bulunabileceğini de belirtir. Şahin ve Bayramoğlu (2016) Türkçe Öğretim Programı'nın, Türkçe ders kitaplarının ve öğretmen kılavuz kitaplarının içerisinde bulunan tema ve metinlerin Türkçe dersinin temel yapı taşı olduğunu vurgular. Metin ve temalara böyle bir misyon yüklemelerinin en büyük gerekçesi ise öğrenciye kazandırılmak istenen hedef davranışların, kazanımların, ahlaki bilgilerin, gelenek ve göreneklerin, dil bilgisi öğretimi ve çalışmalarının, anlam bilgisinin, okuduğunu anlama ve anlatma becerilerinin, kısacası hayata dair her şeyin metinler aracılığıyla öğrencilere verilmesidir. Tema-metin ilişkisinin öğretmen ve öğrenciler için büyük önem arz ettiği görülmektedir. Bu nedenle günümüze kadar geliştirilen öğretim programlarında hangi temalara yer verileceği açıkça belirtilmiş olup metinlerin nitelikleri, uygulanacakları sınıf düzeyleri, metnin yer aldığı temaya uygun işleyeceği konular vb. gibi pek çok husus dikkate alınmış, büyük bir titizlikle incelenmiş ve programda da yerini almıştır.

"Erdemler" teması, 20 alt temaya yer vermiştir. Bu alt temalar "Ahlak, alçak gönüllülük, azim, cömertlik, dayanışma, dostluk, dürüstlük, güven, iyilikseverlik, kardeşlik, merhamet, paylaşma, sabır, sadakat, saygı, sevgi, sılayırahim, vefa, vicdanlı olmak, yardımlaşma vb." (MEB 2019: 15) dir. "Erdem" kelimesi TDK Güncel Sözlük'te (<https://sozluk.gov.tr/>) "Ahlakın övdüğü iyi olma, alçak gönüllülük, yiğitlik, doğruluk vb. niteliklerin genel adı, fazilet -felsefe" şeklinde tanımlanmıştır. Ramazan (2015) çalışmasında erdem kelimesini "İnsan ilişkilerinde sayısız ahlaki davranıştan bahsedilebilir, her bir ahlaki davranış için bir ilke belirlemek yerine, daha kapsayıcı birkaçını öne çıkarmak öğrenilmesi ve yol göstermesi bakımından daha etkili olacaktır. İşte ahlaki bakımdan her zaman ve mekânda iyi ve doğru olacağı düşünülen bu ilkeler, erdem adı altında değerlendirilmiştir" şeklinde tanımlamaktadır. "Erdemler" başlığı, toplumun "iyi insan" "ahlaklı insan" olarak nitelendirdiği, toplumun ahlak ölçülerinin bulunduğu bir tema olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitimle bireylere Türkçe Öğretim Programı'nda yer verilen "erdemler" temasındaki nitelikleri kazandırma ve bireylerde "erdemler" temasının niteliklerine paralel doğrultuda davranış değişikliği meydana getirebilme amaçlanmaktadır. Hedeflenen davranış değişikliğine Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın "Genel Amaçlar" kısmında da "Millî, manevî ve ahlâkî değerlere önem vermeleri ve bu değerlerle ilgili duygu ve düşüncelerini güçlendirmeleri amaçlanmaktadır" (MEB, 2006: 4) şeklinde yer verilmektedir.

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın genel amaçlar kısmında "Yazılı ve sözlü ürünlerle Türk ve dünya kültürünü öğrencilere tanıtmaktır" (MEB, 2006: 4) ifadesi yer almaktadır. Başaran (2013), sözlü kültür için Türk geleneği içinde oluşturulan ürünlerin ait oldukları dönemi ve o günün şartlarını en iyi biçimde yansıttıklarını, döneme ayak uydurabilme evsafına sahip olduklarını belirtir. Türk toplumunun geçmiş tecrübelerinin anlatıldığı öğüt verici nitelikteki en önemli sözlü kültür ürünleri ise atasözleridir. Balyemez ve Karaoğlu (2022), atasözlerinin bireylere nasihat verici nitelikte olmalarının yanı sıra toplumun uyması gereken genel kuralları barındırdıklarını ve içinden çıktıkları toplumun zihniyetini de önemli ölçüde yansıttıklarını vurgular. Yaşar (2007), "atasözleri, toplumu oluşturan bireylerin eğitilmiş, bilgili, meslek sahibi, üretken, topluma faydalı ve bilgisini kendisi ve toplum için doğru amaçlarla kullanan bireyler olarak yetişmelerini öğütlemiş ve yol göstermiştir." diyerek atasözlerinin toplum için önemini bir kez daha vurgulamıştır.

Atasözleri toplumun kültür ve değerlerini barındıran anonim ürünlerdir. Ataların gözlem ve deneyimleri doğrultusunda ortaya çıkan atasözleri, hem toplumu düzenleyen ahlaki normları

öğüt verici nitelikte gelecek nesillere aktarması hem de Türk geleneklerine ait motifler bulundurması açısından Türk toplumu için büyük önem arz etmektedir. Aksoy (1988: 5), Türk kültüründe atasözlerinin gelenekleşmiş ve yerleşmiş bir anlayışla varlığının ne kadar önemli olduğunu dile getirir. Filiz (2014), atasözleri için dilin kültürel boyutunu yürüten ve destekleyen ulusal malzemeler olduğunu söyler. Eker (2010: 10), dilin maddi ve manevi kültürü besleyen önemli bir öge olduğunu vurgular ve dil olmadan diğer kültürel öğelerin hiçbirinin ortaya çıkmayacağını belirterek ulusların yaşamında dilin vazgeçilmez bir kurum olduğunu söyler. Toplum, dil var oldukça varlığını devam ettirebilen bir olgudur. Özbay ve Melanlıoğlu (2009), dilin toplumsal yaşantının yansıtıcısı ve yaratıcısı olduğunu belirtir. Dilin, insanların yaşamlarını düzenleyen, erdemli davranışlar sergileyen bireylerin uyum içerisinde bir arada yaşamasını sağlayan sistemler bütünü olduğu değerlendirilmesinde bulunur. Yangil de (2021: 3) milletin varoluşunu ve sürekliliğini sağlayan en önemli gücün dil olduğunu vurgulayarak pekiştirir çünkü dili bireysel bir olgu olmanın çok ötesinde ulusal ve bütünsel bir dinamik olarak görür. TDK Güncel Sözlük (<https://sozluk.gov.tr/>) atasözünü: “Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz, deme, mesel, sav, darbimesel” şeklinde tanımlamaktadır. Humutlu’da (2017:1) atasözlerini; bir milletin dünya görüşünü, sosyal yaşamını, kültürünü yansıtan ve bu unsurları diri saklayan dil ürünleri olduğunu söyler. Milletin tecrübeleri sonucu oluştuğunu ve uzun bir zaman diliminde şekillenip halka mal olduğundan bahseder. Aksoy da (1988:5), atasözleri için Humutlu ile ortak görüşlere yer vererek o da atasözlerinin, geçmişten gelen geniş halk kitlelerinin yüzyıllar boyunca yaşadıkları denemelerden, bunlara dayanan düşünce ve tecrübelerden doğduğundan bahsetmiştir. Atasözleri, birtakım değişimlere uğrasada günümüze kadar gelmeyi başarmıştır.

Bulut (2013), atasözleri ve deyimlerin öğretimi, eğitim öğretim yaşantısında; metinler veya edebî metinler aracılığıyla kültür aktarımını sağlamak; Türkçeyi etkili ve doğru kullanmayı öğretmek; duygu, düşünce ve hayalleri daha iyi ifade edilebilmek; bilimsel, yaratıcı düşünebilmek; millî ve evrensel değerleri özümseyebilmek; üst düzey düşünme becerilerini geliştirebilmek gibi bir hedefi olduğunu vurgular. Atasözü erdemli insan olmanın niteliklerini anlatmasının yanı sıra Türk kültürünün de en önemli motifidir. Türkçe Öğretim Programı’nda da atasözlerine büyük önem atfedilmiş ve kazanımlarda yer verilmiştir. Türkçe Öğretim Programı’nda okuma becerisinde yer alan “söz varlığı” başlığı altındaki kazanımlardan birinin “T.4.3.11. Deyim ve atasözlerinin metnin anlamına katkısını kavrar” şeklinde olduğu görülmektedir (MEB, 2019). Hedeflenen kazanımın her sınıf düzeyinde yer alması, atasözlerine verilen önemi göstermektedir. Ders kitaplarında bu temalara, kazanımlara uygun okuma parçalarına ve etkinliklere yer verilmektedir. Yine Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda bu temalar işlenirken hangi sınıf düzeyinde hangi tür metinlerden yararlanılacağı da belirtilmiştir ve atasözleri, her sınıf düzeyinde kullanılacak metin türleri içinde sıralanmıştır (MEB, 2019: 17).

“Erdemler” temasının ayrı bir başlık altında ele alınması, atasözlerine de her sınıf düzeyinde yer verilmesi eğitimde bu konunun önemsendiğini göstermektedir. Bulut (2013), Türkçe öğretiminde yer alan dil öğrenme alanlarının; okuma, yazma ve konuşma becerilerinin eğitimiyle birlikte dil öğretiminde de atasözleri ve deyimlerin vazgeçilmez bir öneme sahip olduğunu dile getirir. Çelikkaya (1991), eğitimi; bir yönelme, yönlendirme olarak tanımlar. Bahsi geçen yönelme ve yönlendirmenin de bilgilendirilerek veya içten gelen bir faktörle inandırılarak meydana getirilebileceğini savunur.

Atasözlerinin “Erdemler” temasındaki 20 alt temaya göre sınıflandırılmasının ve ders ortamında bu atasözlerinin işlenmesi, öğrenci davranışlarını yönlendirme anlamında bir etki oluşturacağı düşünülmektedir. Yapılacak olan bu sınıflandırma ile amaçlanan, öğretmenlere konuya uygun atasözü bulma açısından pratiklik kazandırmak, hazırlanan listeleri öğretmenler için önemli bir ders materyali olarak tasarlamak, kullanılmayan atasözlerinin günümüzde unutulmasının önüne geçmek ve en önemlisi öğrencilerde atasözleri farkındalığı kazandırmaktır. Bunun yanı sıra kelime hazinelerinin atasözleri ile daha da zenginleştirilmesi hedeflenmektedir.

Yapılan literatür taramasında Bağcı Ayrancı ve Pilav’ın (2017), Kütahya yöresinden Millî Kültür teması için aktardıkları birkaç atasözü ve Girmen’in (2013), Türkçe eğitiminde atasözleri ve değer eğitimi çalışmasının dışında atasözlerini MEB Türkçe Öğretim Programı’ndaki temalar doğrultusunda sınıflandıran herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu eksiklik, atasözlerini, MEB 2019 Türkçe Öğretim Programı’na göre tasnif ihtiyacını gerekli kılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Türkçe Öğretim Programı’nda (5-8. Sınıf) “Erdemler” teması başlığı altında yer alan (ahlak, alçak gönüllülük, azim, cömertlik, dayanışma, dostluk, dürüstlük, güven, iyilikseverlik, kardeşlik, merhamet, paylaşma, sabır, sadakat, saygı, sevgi, sılayırahim, vefa, vicdanlı olmak, yardımlaşma) 20 alt temaya göre Türk atasözlerini sınıflandırmaktır. Bununla birlikte Türkçede günlük hayatta çok bilinen birçok atasözünün dışında bilinmeyen ya da fazla kullanılmayan atasözlerini ortaya koymak, konuşma dilinde daha az kullanılan ya da artık kullanılmayan atasözleri ve kelimeleri günümüz Türkçesine kazandırmaktır. Eğitimin, bireylerde erdemli insan olma, manevi değerleri önemseme ve bunları gelecek nesillere aktarma misyonu, atasözlerinin öğretilmesiyle güçlendirilmelidir. Alan yazın incelendiğinde değerler eğitimiyle ilgili birçok çalışmaya rastlanmaktadır (Girmen: 2013, Kardeş ve Cemal, T. Ateş: 2017). Değerler eğitimine kıyasla “erdemler” teması daha az çalışılmış, özellikle erdemler teması ve atasözlerinin bir arada bulunduğu herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu yüzden Türkçe öğretiminde büyük öneme sahip atasözlerinin, erdemler teması ile ilişki kurularak yapılan bu çalışmaya gerek duyulmuştur. Bağcı, Ayrancı ve Pilav’a göre (2017) Türkçe derslerinde dilin kendi ürünlerinden yararlanılarak hedeflenen becerilerinin kazandırılmasının daha etkili olacağı düşüncesi hakimdir.

Yöntem

Araştırmada nitel araştırma tekniklerinden biri olan doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Kral (2020), nitel araştırma yöntemini; insanların davranışlarını, tutumlarını, görüşlerini, deneyimlerini anlamayı, yorumlamayı ve betimlemeyi hedefleyen, derinlemesine incelemeye imkân sunan daha detaycı bir yaklaşımla araştırmayı sağlayan bir teknik olarak ifade eder. Karataş (2015), nitel yöntem ile yapılan araştırmaların üç genel veri toplama tekniği bulunduğunu ve bunların görüşme, gözlem ve doküman inceleme olduğunu belirtir. Bu çalışmada doküman inceleme veri tekniği kullanılmıştır. Özkan (2021: 2), doküman incelemesi genel olarak “araştırmanın veri setini oluşturulan birincil veya ikincil kaynak olarak nitelendirilen çeşitli dokümanların elde edilmesi, gözden geçirilmesi, sorgulanması ve analizi” olarak tanımlamaktadır. Baş-Akturan (2008: 117), yazılı ve görsel dokümanların incelenmesinin araştırma problemine ilişkin olarak daha zengin ve kapsamlı bir çıkarım

sağlanması açısından önemli olduğunu söyler. Gürbüz-Şahin (2008: 431), nitel araştırmayı, veriyi toplama ve çözümleme işlemi olarak nitelendirir. Araştırma konusu için belge incelemesi, belgeler, arşiv, kayıtları ve çeşitli materyaller kullanıldığını ifade eder.

Çalışmada ilk olarak nitel araştırma tekniklerinden biri olan doküman inceleme yöntemi ile Ömer Asım Aksoy'un Atasözleri Sözlüğü-1 (Aksoy, 1988) ve Anadolu sahasındaki ilk atasözü derlemesi olan *Kitab-ı Atalar* (akt. İzbudak, 1936) incelenmiştir. Araştırmaya *Kitab-ı Atalar'ın* dâhil edilmesindeki amaç, Anadolu'daki bu en eski atasözü kitabından sözleri günümüze aktarmaktır. Böler'in (2017) açıklamalarına göre *Kitab-ı Atalar*, 1480-1481'de hazırlanan ve yazarı belli olmayan bir yazma eserdir. Yazmanın İstanbul (Fatih) ve Paris olmak üzere iki nüshası vardır. Fatih nüshasında eserin adı *Kitab-ı Atalar*, Paris nüshasında ise *Kitab-ı Atalar Sözi* olarak geçmektedir. Bu atasözleri derlemesinin Fatih nüshası üzerine çalışıp yeni yazıya aktaran ilk araştırmacı Veled Çelebi İzbudak'tır (1936). *Kitab-ı Atalar'daki* atasözleri taranırken İzbudak'ın bu yayınından yararlanılmıştır. İzbudak, eseri yeni yazıya aktarırken "Atalar Sözü" başlığını kullanmıştır ancak orijinal yazmada eserin asıl adı *Kitab-ı Atalar* olarak geçtiği için eldeki makalede de *Kitab-ı Atalar (KA)* adı tercih edilmiştir.

Her iki kitapta da yer alan atasözleri incelenmiş, toplam 445 atasözünün erdemler temasında bulunan 20 alt temadan hangisi ile ilgili olduğu belirlenip tasnif edilmiştir. 445 atasözünde yer alan 20 atasözü, ortaokul seviyesi öğrencilerinin psikolojik ve sosyal gelişimine uygun görmediğimizden listeden çıkarılmış ve 425 atasözü ile çalışılmıştır. Bu atasözlerinin anlamları incelenmiş, uygun olduğu düşünülen erdeme ait tabloya alınmıştır. Ayrıca atasözlerinin anlamı dikkate alındığında da bir atasözünün birden fazla listelemeye ve erdeme dâhil edilebildiği gözlemlenmiştir. Atasözlerinin yer aldığı tabloların adlandırılmaları, Erdemler temasının alt başlıklarına göre yapılmıştır. Atasözleri, anlamlarına bakılarak karşıladığı düşündüğümüz alt başlığa ait tabloda tasnif edilmiştir. Örneğin Tablo 1 "Ahlak" Erdemine Uygun Atasözleri, Tablo 2 "Alçak Gönüllük" Erdemine Uygun Atasözleri... şeklindedir. Aynı şekilde atasözleri de alfabetik sıraya uygun olarak listelenmiş olup her bir atasözünün geçtiği kaynak belirtilmiş bunlara tabloda bulunan "Kaynak/Eser" başlığı altında yer verilmiştir. ÖAA şeklindeki kısaltma ifadesi Ömer Asım Aksoy isimli yazara, KA şeklindeki kısaltma ifadesi ise *Kitab-ı Atalar* isimli esere aittir. Atasözlerinin sınıflandırılması, yukarıda anlatıldığı şekilde yapılmıştır ve yapılan bu sınıflandırmaların sonucunda 20 ayrı tablo hazırlanmıştır. Hazırlanan tablolar, çalışmanın "bulgular" kısmını oluşturmaktadır. Taranan dokümanlardan biri olan *Kitab-ı Atalar* (Akt. İzbudak, 1936) Atasözleri Derlemesi isimli kaynak kitapta yer alan atasözlerinin günümüz Türkçesiyle ses özelliğinin uyumlu olmadığı belirlenmiştir. Bu uyumsuzluktan kaynaklı olarak atasözlerinin, çalışmanın veri setini oluşturan ortaokul öğrencileri için anlamayı zorlaştırdığı düşünülmektedir. Çalışmanın "bulgular" kısmında yer alan tablolarda atasözlerinin orijinal hâlleri değiştirilmeden kullanılmıştır. Sadece atasözlerinde geçen kelimeler ve noktalama işaretleri günümüz yazım kurallarına göre düzeltilerek yazılmıştır. Atasözlerinin içinde yer alan eski kelimelerden, anlamı bilinmeyen kelime sayısı oldukça fazladır. Bu kelimelerin günümüz Türkçesindeki karşılıkları ve anlamları dipnot şeklinde verilmiştir. Tablolarda bazı atasözlerinin, bünyesinde barındırdığı kelimelerin açıklamaları yapılsa dahi anlaşılmasının pek mümkün olmadığı saptanmıştır. Bahsi geçen atasözleri için ulaşıldıysa günümüz Türkçesindeki karşılığına yer verilmiştir. Günümüz Türkçesinde mevcut karşılığına ulaşamayan atasözlerinin anlamı da yine dipnot olarak verilmiştir. Taranan kaynaklarda atasözleri, orijinal hâlleri değiştirilmeden çalışmaya alındığı için öğrencilerin, tasnif edilen tabloyla atasözünün anlamı arasında ilişki

kuramayacağı düşünülmüştür. Bundan dolayı dipnot uygulaması ile bu sorunun önüne geçilmek istenmiştir. Ömer Asım Aksoy'un Deyimler ve Atasözleri Sözlüğü-1 kitabından seçilen ve çalışmaya dahil edilen atasözlerinin öğrenciler tarafından daha anlaşılır düzeyde olduğu belirlenmiştir ancak az da olsa Ömer Asım Aksoy'un kitabında da anlaşılması zor olan atasözlerine rastlanmıştır. Bu sorunda yine dipnotta anlamlarının verilmesiyle daha anlaşılır hale getirilerek çözülmüştür. Oluşturulan veri setleri alan uzmanı öğretim üyesi tarafından incelenmiş olup gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

Sınırlılıklar

İncelenen kaynaklarda Ömer Asım Aksoy'un Deyimler ve Atasözleri -1 kitabında yer alan "balık, baştan kokar." ve "devletin malı deniz, yemeyen domuz." 2 atasözü olumsuz çağrışımlarından kaynaklı olarak listelemeye dâhil edilmemiştir. Anadolu sahasındaki ilk atasözleri derlemesi olan Kitab-ı Atalar (Akt. İzbudak, 1936) adlı derleme kitapla ilgili yapılan kaynak taraması sonucunda da 18 atasözü "ilk atasözleri" olması sebebiyle Eski Türkçe birçok kelime barındırdığından tabloya dâhil edilmemiştir. Çünkü çalışmanın veri grubunu oluşturan ortaokul öğrencilerinin hazırbulunuşluluk düzeyi ve kelime hazinesi, bu sözleri anlamaya müsait değildir. Deniz'e (2018, :35) göre hazırbulunuşluluk kavramı sadece bireyin olgunlaşma düzeyini ifade etmekle kalmaz, psikolojik ve fiziksel sağlık durumunu, ilgilerini, yeteneklerini, güdülenme düzeyini ve daha önceki öğrenme yaşantılarını da ifade eder. Bu tanımdan da yola çıkarak örneğin "Dostluk" anlamı taşıyan "Öylelik yoldaşa kuşluğadek küy." atasözü listelemeye dâhil edilmemiştir çünkü ortaokul seviyesindeki bir bireyin kelime bilgisi ve daha önceki öğrenme yaşantısında bu bilgiler mevcut değildir. Günümüzde bu kelimelerin kullanılmaması; öğretmenler açısından anlatmayı, öğrenciler açısından da anlaşılmayı zorlaştıracaktır. Bu yüzden de atasözlerinin listelemeye dâhil edilmemesi uygun görülmüştür. Atasözlerinde geçen bazı kelimelerin değişime uğrayarak günümüzde kullanıma devam edildiğine rastlanmaktadır. Atasözleri verilirken bu değişimin öğrencilere söylenmesi gerekmektedir. Bunun bir örneği Tablo 13'te yer almaktadır. "Nerdiban ayak ayak çıkmak gerek" atasözündeki "Nerdiban" kelimesinin günümüz Türkçesinde *merdiven* olarak kullanımına devam edilmektedir. Bu ve buna benzer atasözleri, öğrencilerin kelime hazinesini de zenginleştirecektir.

Çalışmanın hitap ettiği ortaokul öğrencilerinin kelime hazinesini geliştireceği düşünülen bir örnek ile de tablo 8'de karşılaşılmıştır. Güven alt temasının işlendiği listelemede yer alan "Asil ile taş taşı, bedasil ile yeme aşı." atasözündeki "asil" ve "bedasil" kelimeleri incelendiğinde bu kelimelerin anlamayı zorlaştırdığı görülmektedir. Bahsi geçen kelimelerin anlamları, dipnot şeklinde sayfa sonunda yer almaktadır. Dipnot şeklinde bir uygulamaya yer vermekle amaçlanan, çalışmada yer alan sınırlılıkları en az düzeye indirmektir.

Bulgular

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın uygulanması sürecinde her sınıf düzeyinde 8 tema işlenmesi öngörülmüştür. Bu temalardan; "Erdemler", "Millî Kültürümüz", "Millî Mücadele ve Atatürk" temalarının her sınıf düzeyinde işlenmesi zorunludur. (MEB, 2019: 15). Araştırmada "Erdemler" teması ele alınmıştır. "Erdemler" temasında 20 alt tema içinde yer alan; ahlak, alçak gönüllülük, azim, cömertlik, dayanışma, dostluk, dürüstlük, güven, iyilikseverlik, kardeşlik, merhamet, paylaşma, sabır, sadakat, saygı, sevgi, sılayırahim, vefa,

vicdanlı olmak, yardımlaşma vb. incelenen atasözleri anlamlarına uygun olan konu başlıklarına göre tablolarda tasnif edilmiştir.

Tablo 1: “Ahlak” Erdemine Uygun Atasözleri

Atasözleri	Kaynak /Eser
Acı (kötü) söz insanı (adamı) dininden çıkarır (tatlısöz yılanı ininden çıkarır), (Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır).	ÖAA
Açık yaraya tuz ekilmez.	ÖAA
Ad kişi adından korktukça adsız Tanrıdan korkmaz ² .	KA
Adam (adamın iyisi) iş başında belli olur.	KA
Adam adamdan korkmaz, utanır (hatır sayar).	ÖAA
Adam ahbabından bellidir.	ÖAA
Adamak kolay, ödemek güçtür.	ÖAA
Adamın iyisi alışverişte belli olur.	ÖAA
Ağaç yaşken eğilir.	ÖAA
Ağanın gözü, yiğidin sözü.	ÖAA
Ağır basar, yeğni kalkar.	ÖAA
Ağır ol batman gel.	ÖAA
Ağır otur ki bey (ağa, molla) desinler.	ÖAA
Ağır taş batman döver (yerinden oynamaz).	ÖAA
Ağır yongayı yel kaldırmaz.	ÖAA
Ağırlık altın kale, hafiflik başa bela.	ÖAA
Ağır taş batman döver (yerinden oynamaz).	ÖAA
Ağlatan gülmez.	ÖAA
Ağlayanın malı gülene hayır etmez.	ÖAA
Ağzı eğri, gözü şaşı ensesinden (arkasından) belli olur bellidir.	ÖAA
Aklına geleni işleme, her ağacı taşlama.	ÖAA
Akrabanın akrabaya akrep etmez ettiğini.	ÖAA
Al elmaya taş atan çok olur.	ÖAA
Alçacık eşeğe herkes biner. (Alçak eşek binmeye kolay, öksüz çocuk dövmeye kolay).	ÖAA
Alışmış kudurmuştan beterdir.	ÖAA
Alma mazlumun ahını, çıkar aheste aheste.	ÖAA
Alma soysuzun kızını, sürer anası izini.	ÖAA
Altın ateşte, insan mihnette belli olur.	ÖAA
Altın pas tutmaz, (deli yas tutmaz).	ÖAA
Altın yerde paslanmaz taş yağmurda ıslanmaz.	KA
Anadan gören inci dizer; babadan gören sofraya yazar.	ÖAA
Ananın çıktığı dala kızı salıncak kurar.	ÖAA

² Adlı sanlı bir adam şerefine haleldar olmasından ne kadar korkar ve çekinirse; adsız, şansız ve şerefsiz kimse de adından değil Tanrıdan bile korkmaz. (İzbudak V. 1936, s.38)

Ar dünyası değil, kâr dünyası.	ÖAA
Arabanın ön tekerleği nereden geçerse art tekerleği de oradan geçer. (Ön tekerlek nereye giderse art tekerlek de oraya gider.)	ÖAA
Arık öküze bıçak olmaz (çalınmaz).	ÖAA
Arkadaşını söyle, kim olduğunu söyleyeyim.	ÖAA
Arpa eken buğday biçmez.	ÖAA
Arpa unundan kadayıf olmaz.	ÖAA
Arsızın yüzüne tükürmüşler, “yağmur yağıyor” demiş.	ÖAA
Asıl asmaz sağ yılmaz ³ .	KA
Asil ile taş taşı, bedasil ile yeme aşı.	ÖAA
Atım kulağın kesim yine atdur toguzun kuyruğın kestini yine toguzdur. ⁵	KA
Buğday ekmeğın yoksa buğday dilin de mi yok?	ÖAA
Bey ardından çomak çalan çok olur.	ÖAA
Bıçağı kestiren kendi suyu, insanı sevdiren kendi huyu.	ÖAA
Bir kimsenin adı çıkacağına canı çıksın.	ÖAA
Çalma elin kapısını, çalarlar kapını.	ÖAA
Dilim seni dilim dilim dileyim.	ÖAA
El elin aynasıdır.	KA
Elin ağzı torba değilki büzesin.	ÖAA
Gönül yapmak arş ‘yapmakdur.	KA
Gönül yiken (yıkan) Tanrıya irmez.	KA
Görgülü kuşlar gördüğünü işler, görmedik kuşlar ne görsün ki ne işler?	ÖAA
Güzele kırk günde doyulur, iyi huyluya kırk yılda doyulmaz.	ÖAA
Haramzade ⁷ pazar bozar, helalzade pazar yapar. (Helalzade barıştırır, haramzade karıştırır.) ⁸	ÖAA
Her kişi kendü aybını gözedür.	KA
Her yumru koz olmaz. ⁹	KA
Horyattan savaş kopar. ¹⁰	KA
İden bulur inleyen ölür.	KA
İstedğini söyleyen istemediğini işitir.	ÖAA
Kanı kanla yumazlar kanı su ile yurlar.	ÖAA

³ Asıl azmaz, bal kokmaz; kokarsa yağ kokar; aslı ayrandır. (İzbudak V. 1936, s.11)

⁴ Yıymak: Kokmak, taaffün etmek. (İzbudak V. 1936, s.81)

⁵ Atın kulağı kesilmekle kıymetten düşmez; domuzun kuyruğunu kesmekle de onun çirkinliği ne artar ne de eksilir. (İzbudak V. 1936. s.60)

⁶ Tanrı taâlânın tecelliyatına ait en büyük makam. (İzbudak V. 1936. s.67)

⁷ Haramzade: Piç. (Aksoy, Ö. A. 1988, s.155)

⁸ Sütü bozuk kişi, iki kimsenin arasını açar, anlaşmalarına engel olur. Soylu kişi arabuluculuk yapar, anlaşmalarına yardım eder. (Aksoy, Ö. A. 1988, s.302)

⁹ Her yuvarlak şey ceviz olmaz. (İzbudak V. 1936, s.13)

¹⁰ Terbiyesiz ve geçimsiz adamın bulunduğu yerde kavga gürültü eksik olmaz. (İzbudak V. 1936, s.64)

Kaşığ ile aş virüp sapuyile göz çıkarma. ¹¹	KA
Katranı kaynatsan olur mu şeker?	KA
Kendü gözindeki hezeni (hîzüm)ü ¹² görmez biregii gözündeki çöpü görür. ¹³	KA
Kişinin aybını yüzüne (söylemek) gerek.	KA
Kişinün musahibi kendüden yiğ gerek. ¹⁴	KA
Kuyuyu büyücek kaz nâgeh sen düşesin. ¹⁵	KA
Oğul atadan görmeyince sofraya salmaz.	KA
Sorma kişinin aslını, sohbetinden bellidir.	ÖAA
Söz ağızdan çıkar.	ÖAA
Söz tokuz boğundur boğa boğa söyle.	KA
Taş yerinde ağırdır.	ÖAA
Tuz etmek bilmezden it yiğdür. ¹⁶	KA
Tüy (yüz) güzelliği hamamdan eve, huy (ad, öz) gizelliği Urum'dan Şam'a. ¹⁷	ÖAA
Üzüm üzümüne baka baka kararır.	ÖAA
Yağlı dilimin yoksa, yağlı dilin de mi yok!	ÖAA
Yaman komşu, yaman avrat, yaman at. Birinden göç, birini başa, birini sat.	ÖAA
Yankudan kaya yıkılır bühtandan ölür er. ¹⁸	KA
Yarım elma gönül alma.	ÖAA
Yola gitmeyi yöne getirürler.	KA
Yüğüük ¹⁹ ata bin, dedikodudan kaç.	KA
Yüz koyunludan yüzi berk yiğdür ²⁰ .	KA

Tablo 1 incelendiğinde 82 atasözünün anlamının “ahlak” alt temasına uygun olduğu görülmektedir. Bu atasözlerinden 57 tanesi, Ömer Asım Aksoy'un sözlüğünde; 25 tanesi, Kitab-ı Atalar adlı atasözleri derlemesinde geçmektedir.

¹¹ Kaşığ ile aş yedirir, sapı ile gözünü çıkarır; namerd kimse yaptığı bir iyiliği bin kere başa kakar. (İzbudak V. 1936, s.50)

¹² Hezen, hezem: (Hizüm) kuru odun, odun parçası. (İzbudak V. 1936, s.72)

¹³ Kendi gözündeki hezemi (hizümü) görmez, elin gözündeki çöpü görür. (İzbudak V. 1936, s.20)

¹⁴ İnsanın arkadaşı kendisinden daha bilgin, daha terbiyeli olmalıdır. (İzbudak V. 1936, s.30)

¹⁵ El için kuyu kazarsan biraz geniş kaz, belki bir gün kendin düşersin. (İzbudak V. 1936, s.12)

¹⁶ Tuz ve ekmeğin hakkını bilmeyen adamdan köpek daha iyidir. (İzbudak V. 1936, s.30)

¹⁷ Yüz ve vücut güzelliği geçici, huy güzelliği kalıcıdır. (Aksoy, Ö.A. 1988 s 451)

¹⁸ Aksi sadadan kayalar yıkılır, mert olan kimseyi de iftira öldürür. (İzbudak, V. 1936, s.28)

¹⁹ Yüğüük: Cevval, seri, yüğüüğü (yüğüreği)- kaçacağı, yüğüüreceği yer. (İzbudak V. 1936, s.82)

²⁰ Yüz koyunludan (zenginden), yüzi pek ve cerbezeli adam daha iyidir. (İzbudak V. 1936, s.58)

Tablo 2: “Alçak Gönüllük” Erdemine Uygun Atasözleri

Atasözleri	Kaynak /Eser
Alçak uçan yüce konar yüce uçan alçak konar.	KA
Alçak yerde tepecik kendisini dağ sanır. (Alçak yerin tepeciği dağ görünür).	ÖAA
Altın kepeğe muhtaç.	ÖAA
Aptal ata binerse bey oldum sanır, şalgam aşa girerse yağ oldum sanır.	ÖAA
Arpa samanyla, kömür dumanıyla.	ÖAA
Ata binersen Allah'ı, attan inersen atı unutma.	ÖAA
Ayıpsız yâr isteyen yârsız kalır.	ÖAA
Baş sallamakla kavuk eskimez.	ÖAA
Başak büyüdükçe boynunu eğer.	ÖAA
Büyük lokma ye (de) büyük söyleme.	ÖAA
Düşmez kalmaz bir Allah.	ÖAA
Hatasız kul olmaz.	ÖAA
Konur ²¹ eşek çayırım almaz. ²²	ÖAA
Ne oldum dememeli ne olacağım demeli.	ÖAA
Sirkesini sarmısağını sayan paçayı yiyemez.	ÖAA
Tanışıklu taş aşar. ²³	KA
Üzümün çöpü var, armudun sapı var.	ÖAA
Yerdeki yüze basılmaz (kimse basmaz).	ÖAA
Yirdeki yüzi kimse basmaz.	KA

Tablo 2 incelendiğinde 19 atasözünün anlamının “alçak gönüllük” alt temasına uygun olduğu görülmektedir. Bu atasözlerinden 16 tanesi, Ömer Asım Aksoy’un sözlüğünde; 3 tanesi, Kitab-ı Atalar adlı atasözleri derlemesinde geçmektedir.

Tablo 3: “Azim” Erdemine Uygun Atasözleri

Atasözleri	Kaynak/Eser
Adam (adamın iyisi) iş başında belli olur.	ÖAA
Ağlamakla yâr ele girmez.	ÖAA
Ağlamayan çocuğa meme vermezler.	ÖAA
Ağustosta beyni kaynayanın zemheride kazanı kaynar.	ÖAA
Akan su yosun tutmaz.	ÖAA
Akarsu çukurunu kendi kazar (Su yatağını bulur.)	ÖAA
Arayan Mevlasını da bulur, belasını da.	ÖAA

²¹ Konur: Kibirli. (Aksoy Ö.A. 1988, s.368)

²² Kendini beğenmiş kişi, yararlanılacak nesnelere hor

Baktığından bunlardan yoksun kalır. (Aksoy Ö.A. 1988, s.368)

²³ Danışan dağ aşmış, danışmayan yolda şaşmış. (İzbudak V. 1936, s.41)

Âşıka Bağdat uzak (irak) değil (gelmez). (Dervişe Bağdat'ta pilav var" demişler, "Yalan değilse irak"değil" demiş.)	ÖAA
Baba malı tez tükenir, evlat gerek kazana.	ÖAA
Bağda izin olsun, üzüm yemeye yüzün olsun.	ÖAA
Bağı ağlayanın yüzü güler.	ÖAA
Bakan yemez, kapan yer.	ÖAA
Bakarsan at, bakmazsan mat.	ÖAA
Bakarsan bağ, bakmazsan dağ (olur).	ÖAA
Bal demek ile ağız tatlı olmaz.	KA
Belâ çekmeyince bal yenmez.	KA
Bir inat bir murat.	ÖAA
Deveci ile görüşen kapısını yüksek açmalı.	ÖAA
Devlet adama ayağıyla gelmez.	ÖAA
Dut kurusu ile yâr sevilmez.	ÖAA
Eken biçer, konan göçer.	ÖAA
Ekmeden biçilmez.	ÖAA
Emek olmadan (emeksiz) yemek olmaz.	ÖAA
Er olan ekmeğini taştan çıkarır.	ÖAA
En kolay iş yemek, çığnemedenden yutulmaz.	ÖAA
Gül dikensiz olmaz.	KA
Her inişin yokuşu vardır.	KA
İşleyen demir pas tutmaz (paslanmaz, ışıldar).	ÖAA
Kaynayan kazan kapak tutmaz.	ÖAA
Kazanına ne korsan çömçende o çıkar.	ÖAA
Kısmet gökten zembille inmez.	ÖAA
Kurt avın komaz. ²⁴	KA
Mayasız yoğurt çalınmaz.	KA
Ne ekersen onu biçersin.	KA
Paça ıslanmadan balık tutulmaz.	ÖAA
Su bulanmayınca turulmaz.	KA
Tağ ne kadar yuceyise yol üstünden aşar. ²⁵	KA
Taşıma su ile değirmen dönmez.	ÖAA
Toprağı işleyen, ekmeği dişler.	KA
Vakit nakittir.	ÖAA
Yağ yalan kış gerçek.	KA
Yatur kurtan yiler köpek yiğdür. ²⁶	KA
Yil ismeyince çöp deprenmez. ²⁷	KA
Zahmetsiz rahmet olmaz.	ÖAA
Zahmetsüz lokma yinmez.	ÖAA/KA

²⁴ Kurt avını bırakmaz, mutlaka yakalar. (İzbudak V. 1936, s.21)

²⁵ Dağ* ne kadar yüksek olursa olsun yine bir geçidi bulunur; azim ve tedbir her müşkili halleder. (İzbudak V. 1936, s.10.)

²⁶ Tenbel tenbel yatan kurttan, koşup rızkını ariyan köpek hayırlıdır. (İzbudak V. 1936, s. 34)

²⁷ Yel esmeyince çöp kımıldamaz. (İzbudak V. 1936, s.16)

Tablo 3 incelendiğinde 45 atasözünün anlamının “azim” alt temasına uygun olduğu görülmektedir. Bu atasözlerinden 31 tanesi, Ömer Asım Aksoy’un sözlüğünde; 13 tanesi, Kitab-ı Atalar adlı atasözleri derlemesinde geçmektedir. 1 tanesinin hem Ömer Asım Aksoy’un sözlüğünde hem de Kitab-ı Atalar adlı atasözü derlemesinde yer aldığı görülmektedir.

Tablo 4: “Cömertlik” Erdemine Uygun Atasözleri

Atasözleri	Kaynak/ Eser
Allah balmumu yakana balmumu, yağmumu yakana yağmumu verir. (Allah çam isteyene çam, mum isteyene mum verir).	ÖAA
Az veren candan, çok veren maldan.	ÖAA
Balile kaymak isteyen akçasına kıymak gerek. ²⁸	KA
Cömerd elin kimse kesmez.	ÖAA
Karışık ²⁹ kaza savar.	KA
Kefenin cebi yok.	ÖAA
Nakes ile cevmerdin harcı birdür. ³⁰	KA
Veren eli herkes öper.	ÖAA

Tablo 4 incelendiğinde 8 atasözünün anlamının “cömertlik” alt temasına uygun olduğu görülmektedir. Bu atasözlerinden 5 tanesi, Ömer Asım Aksoy’un sözlüğünde; 3 tanesi, Kitab-ı Atalar adlı atasözleri derlemesinde geçmektedir.

Tablo 5: “Dayanışma” Erdemine Uygun Atasözleri

Atasözleri	Kaynak/ Eser
Adam adama (gene, her zaman) gerek olur, (iki serçeden börek olur.)	ÖAA
Adam adama gerek olmasa her biri bir dağ başında olurdu.	ÖAA
Adam adama yük değil, can gövdeye mülk değil adam adama yük olmaz.	ÖAA
Ağaç düşse de yakınına yaslanır.	ÖAA
Akıl akıldan üstündür.	ÖAA
Balta sapını yonamaz.	ÖAA
Bir (tek) elin nesi var, iki elin sesi var. (Bir elin sesi çıkmaz).	ÖAA
Bir elin nesi var, iki elin sesi var.	ÖAA
Bir göz ağlarken öbür göz gülmez.	KA
Çoğ ağız bir olıcak bir ağız hiç olur. ³¹	KA
Derdini saklayan derman bulamaz.	ÖAA
El elden üstündür.	ÖAA
El eli yıkar, iki el yüzü.	ÖAA

²⁸ İyi yaşamak, bol para safetmekle olur., parasına kıymıyan bal ile kaymağı yiyemez. (İzbudak V. 1936, s.42)

²⁹ Karışık: Mahlût [hassaten arpa buğday mahlûtu] (İzbudak V. 1936, s.73)

³⁰ Nekes ile cömerdin harcı bir gider. (İzbudak V. 1936, s.21)

Nekes: Cimri (TDK Güncel Sözlük)

³¹ Birkaç kişi bir söz üzerinde birleşirlerse, yalnız kalan, bahiste (sözde) mağlûp olur. (İzbudak V. 1936, s.36)

Helüksüz ³² dıvar olmaz.	KA
Her sakaldan bir tel çekseler, köseye sakal olur.	ÖAA
İki çetük bir arslana tabdur. ³³	KA
Karındaşı olmayan garib olur.	KA
Komşu hakkı, Tann hakkı(-dır).	ÖAA
Konşunun sakalın yoklularsa sen dahi sakalın ülüt.	KA
Tek elin nesi var, iki elin sesi var.	ÖAA
Yalnız taş, duvar olmaz.	ÖAA
Yalunuz elün avazı çıkmaz.	KA

Tablo 5 incelendiğinde 22 atasözünün anlamının “dayanışma” alt temasına uygun olduğu görülmektedir. Bu atasözlerinden 15 tanesi, Ömer Asım Aksoy’un sözlüğünde; 7 tanesi, Kitab-ı Atalar adlı atasözleri derlemesinde geçmektedir.

Tablo 6: “Dostluk” Erdemine Uygun Atasözleri

Atasözleri	Kaynak/ Eser
Abdalın dostluğu köy görününceye kadar.	ÖAA
Adam ahbabından bellidir.	ÖAA
Ağaç düşse de yakınına yaslanır.	ÖAA
Akıllı düşman, akılsız dosttan hayırlıdır. (Deli dostun olacağına akıllı düşmanın olsun).	ÖAA
An beni bir kozla, o da çürük çıksın. (Dost ‘yâr’beni ansın bir koz ile, o da çürük çıksın.)	ÖAA
Arkadaşını söyle, kim olduğunu söyleyeyim.	ÖAA
Ata dostu oğla mirastır.	ÖAA
Baz bazla, kaz kazla, kel tavuk topal horozla.	ÖAA
Benzeye benzeye yaz, benzeye benzeye kış olur.	ÖAA
Bir fincan (acı) kahvenin kırk yıl hatın (hakkı) vardır.	ÖAA
Dost (iyi dost) kara günde belli olur.	ÖAA
Dost acı söyler.	ÖAA
Dost dostun ayıbını yüzüne söyler.	ÖAA
Dost dostun eğlerlenmiş atıdır.	ÖAA
Dost ile etmeği incecük uzunca yimek gerek.	KA
Gönül bir sırça saraydır, kırılırsa yapılmaz.	ÖAA
Her şeyin yenisi, dostun eskisi.	ÖAA
İsin yanına varan is, misin yanına varan mis kokar. (Karga ile gezen boka konar.)	ÖAA
İyi dost kara günde belli olur.	ÖAA
Kır atın yanında duran ya huyundan ya suyundan (tüyünden).	ÖAA
Kişi arkadaşından bellidir. (Adam ahbabından bellidir.)	ÖAA
Kişinin musahibi kendüden yiğ gerek. ³⁴	KA

³² Helük: Kerpip kırıkları ki, bina esnasında taş ve kerpiç arasına sokulmuştur. (İzbudak V. 1936, s.72)

³³ İki kedi birleşirse bir aslana mukabil olabilirler. (İzbudak V. 1936, s.47)

³⁴ İnsanın arkadaşı kendisinden daha bilgin, daha terbiyeli olmalıdır. (İzbudak V. 1936, s.30)

Miskçiyle konuş, miskine bulaş; pisçiyle konuş, pisine bulaş. ³⁵	ÖAA
Sadık dost akrabadan yeğdir.	ÖAA
Sen dost kazan düşman ocağın başından çıkar. ³⁶	KA
Üzüm üzüme baka baka kararır.	ÖAA
Yakın (hayırlı) dost (komşu) hayırsız hısımdan (akrabadan) yeğdir (iyidir).	ÖAA
Yoldan kal, yoldaştan kalma.	ÖAA

Tablo 6 incelendiğinde 28 atasözünün anlamının “dostluk” alt temasına uygun olduğu görülmektedir. Bu atasözlerinden 25 tanesi, Ömer Asım Aksoy’un sözlüğünde; 3 tanesi, Kitabı Atalar adlı atasözleri derlemesinde geçmektedir.

Tablo 7: “Dürüstlük” Erdemine Uygun Atasözleri

Atasözleri	Kaynak/ Eser
Adamakla mal tükenmez (Hak saklasın vermesinden).	ÖAA
Adamın iyisi alışverişte belli olur.	ÖAA
Aktan kara kalktı mı? Yasa adalet yok mu?	ÖAA
Al gömlek gizlenemez.	ÖAA
Allah doğrunun yardımcısıdır.	ÖAA
Analık usta, yumağı ufak yapar; çocuklar usta, ekmeği çifte kapar.	ÖAA
Ardıcın közü olmaz, yalancının sözü olmaz.	ÖAA
Arife günü yalan söyleyenin (oruç yiyenin) bayram günü yüzü kara çıkar (olur).	ÖAA
Asil ile taş taşı, bedasıl ile yeme aşı.	ÖAA
Ayrınam (yoğurdum) ekşidir diyen olmaz.	ÖAA
Birden çıkan bine yayılır.	ÖAA
Çok mal haramsız, çok söz yalansız olmaz.	ÖAA
Doğru söyleyenin tepesi delik olur.	ÖAA
Doğru söz katarından belli olur.	ÖAA
Doğru söz yemin istemez.	ÖAA
Doğruluk dost kapısı.	ÖAA
Dost dostun ayıbını yüzüne söyler.	ÖAA
Dünya tükenir, yalan tükenmez.	ÖAA
Eğri otur (oturalım), doğru söyle (konuşalım).	ÖAA
Görünen köy kılavuz istemez.	ÖAA
Görünen köye ne kulağuz gerek.	KA
Hak deyince akan sular durur.	ÖAA
Hak söz ağıldan acıdur.	ÖAA/ KA
Toğrı söyleyene ölüm yoktur.	KA
Ya olduğun gibi görün ya görüdüğün gibi ol.	ÖAA

³⁵ Bir kişi, arkadaşlık ettiği kimse iyi ise iyi, kötü ise kötü huylar kapar. Krş. “Kişi arkadaşından bellidir.” (İzbudak V. 1936, s.392)

³⁶ Kazanırsan dost kazan, düşmanı anan da doğurur. (İzbudak V. 1936, s.54)

Yalancının evi yanmış, kimse inanmamış.	ÖAA
Yalancının mumu yatsıya kadar yanar.	ÖAA
Yalancıyı kaçtığı yere kadar kovalamalı.	ÖAA
Yalanın kemiği yok ki boğazına bata.	ÖAA
Yalancının evi yanmış, kimse inanmamış.	ÖAA

Tablo 7 incelendiğinde 30 atasözünün anlamının “dürüstlük” alt temasına uygun olduğu görülmektedir. Bu atasözlerinden 27 tanesi, Ömer Asım Aksoy’un sözlüğünde; 2 tanesi, Kitab-ı Atalar adlı atasözleri derlemesinde geçmektedir. 1 tanesinin hem Ömer Asım Aksoy’un sözlüğünde hem de Kitab-ı Atalar adlı atasözü derlemesinde yer aldığı görülmektedir.

Tablo 8: “Güven” Erdemine Uygun Atasözleri

Atasözleri	Kaynak/Eser
Açma sırrını dostuna o da söyler dostuna.	ÖAA
Adam adamı bir kere (defa) aldatır (sınar).	ÖAA
Adama dayanma ölür, ağaca dayanma kurur.	ÖAA
Adamın adı çıkacağına canı çıksın.	ÖAA
Ak koyunu (ala keçiyi) gören, içi dolu yağ sanır.	ÖAA
Akarsuya inanma, eloğluna dayanma.	ÖAA
Akraba ile ye iç, alışveriş etme.	ÖAA
Akrabanın akrabaya akrep etmez ettiğini.	ÖAA
Almadığın hayvanı kuyruğundan tutma.	ÖAA
Anan güzel idi, hani yeri, baban zengin idi, hani evi.	ÖAA
Ardıcın közü olmaz, yalancının sözü olmaz.	ÖAA
Asil ³⁷ ile taş taşı, bedasıl ³⁸ ile yeme aşı.	ÖAA
Atım tepmez, itim kapmaz deme. (Atın tepmezi, itin kapmazı olmaz).	ÖAA
Avrettin ile bazarun kimseye inanma. ³⁹	KA
Beylere ve avrete inanma, akar suya tayanma. ⁴⁰	KA
Çıktı dokuzda inmez sekize.	ÖAA
Emanate hıyanet ⁴¹ olmaz.	ÖAA
Erenlerin sağı solu olmaz.	KA
Eyü söze ne tanışık gerek.	KA
İyi ve doğru söz hakkında başkasıyla istişareye ⁴² lüzum yoktur. ⁴³	KA
Görünüşe aldanma (aldanmamak).	ÖAA
Güvenme (inanma) dostuna, saman doldurur postuna.	ÖAA

³⁷Asil: Soylu. (Aksoy, Ö.A. 1988, s.155)

³⁸Bedasıl: Soysuz. (Aksoy, Ö.A. 1988, s.155)

³⁹Zevceni, bir de ticaret işini kimseye inanma. (İzbudak V. 1936, s.19)

⁴⁰ Beylere ve kadına inanma, akar suya dayanma; çağlayıp akan suya karşı durma. (İzbudak V. 1936, s.11)

⁴¹ Hıyanet: Kutsal sayılan şeylere el uzatma, kötülük etme veya karşı davranma, hainlik, ihanet.

Güveni kötüye kullanma, aldatma, vefasızlık. (TDK Güncel Sözlük)

⁴² İstişare: Danışma. (TDK Güncel Sözlük <https://sozluk.gov.tr/>)

⁴³ İyi ve doğru söz hakkında başkasıyla istişareye lüzum yoktur. (İzbudak V. 1936, s.53)

İki emini bir yemin aralar.	ÖAA
İnsanolu çiğ süt emmiş.	ÖAA
İssiden ⁴⁴ korkan soğuk suyu üfürür içer. ⁴⁵	KA
Kadına, çocuğa, sarhoşa sırrını söyleme.	KA
Kişi bildüğü otı yiyicek karın ağrımaz.	KA
Kurda “neden boynun (ensen) kalın?” demişler, “işimi kendim görürüm de ondan” demiş. (“İşimi kimseye inanmadığımdan” demiş.)	ÖAA
Kurdun boynu yoğun olduğu için kimseye inanmaz.	ÖAA
Kurt ile koyun dost olmaz.	KA
Yılanı yumşak diyü el sunma.	KA

Tablo 8 incelendiğinde 31 atasözünün anlamının “güven” alt temasına uygun olduğu görülmektedir. Bu atasözlerinden 21 tanesi, Ömer Asım Aksoy’un sözlüğünde; 10 tanesi, Kitab-ı Atalar adlı atasözleri derlemesinde geçmektedir.

Tablo 9: “İyilikseverlik” Erdemine Uygun Atasözleri

Atasözleri	Kaynak/ Eser
At ölür meydan kalır, yiğit ölür şan kalır.	ÖAA
Bir (sağ) elinin verdiği öbür (sol) elin görmesin (duymasın).	ÖAA
Bir ağacın gölgesinde bir sürü yatar.	ÖAA
Bir kuş bir çalıya sığmur sen bir calunca olmadın mı?	KA
Cömerd elin kimse kesmez.	KA
El elden üstündür.	KA
El eli yıkar, iki el yüzü.	ÖAA
Eylik iden eylik bulur.	KA
Eylük eyle suya sal, eğer eylük eylük ise ol seni bulur.	KA
İyiliğe iyilik her kişinin kân, kötülüğe iyilik er kişinin kân. (Kötülük)	ÖAA
İyilik eden iyilik bulur.	ÖAA
Kiminin devesi (parası), kiminin duası.	ÖAA

Tablo 9 incelendiğinde 12 atasözünün anlamının “iyilikseverlik” alt temasına uygun olduğu görülmektedir. Bu atasözlerinden 7 tanesi, Ömer Asım Aksoy’un sözlüğünde geçmektedir. 5 tanesi, Kitab-ı Atalar adlı atasözleri derlemesinde geçmektedir.

Tablo 10: “Kardeşlik” Erdemine Uygun Atasözleri

Atasözleri	Kaynak/ Eser
İki kardeş savaşmış ebleh ⁴⁶ ana inanmış.	KA
Karındaşı olmayan garib olur.	KA

⁴⁴ İssi: Sıcak (İzbudak V. 1936, s.73)

⁴⁵ Sütten ağzı yanan, ayrıntı üfürür de içer. (İzbudak V. 1936, s.41)

⁴⁶Ebleh: Ahmak, budala. (İzbudak V. 1936, s.70)

Tablo 10 incelendiğinde 2 atasözünün anlamının “kardeşlik” alt temasına uygun olduğu görülmektedir. Bu atasözlerinden hiçbiri Ömer Asım Aksoy’un sözlüğünde geçmemektedir. 2 tanesi, Kitab-ı Atalar adlı atasözleri derlemesinde geçmektedir.

Tablo 11: “Merhamet” Erdemine Uygun Atasözleri

Atasözleri	Kaynak/ Eser
Alçacık eşeğe herkes biner. (Alçak eşek binmeye kolay, öksüz çocuk dövmeye kolay).	ÖAA
Aman diyene kılıç kalkmaz.	ÖAA
Ananın bastığı yavru (civciv) incinmez (ölmez).	ÖAA
Beş parmağın hangisini kessen acımaz?	ÖAA
Bir kuş bir çalıya sığınur sen bir calunca olmadın mı. ⁴⁷	KA
Dağda gez, belde gez insafı elden bırakma.	ÖAA
Eğilen baş kesilmez.	ÖAA
Et tırnaktan ayrılmaz.	ÖAA
Etle tırnak arasına girilmez.	ÖAA
İslâm’ın şartı beş, altıncısı insaf demişler.	ÖAA
Lokma şefkat arturur.	KA
Oduncuya, kuşçuya rahmet yoktur. ⁴⁸	KA
Şefkati olmayan şefkat bulmaz.	KA
Uluların gönlü mum bigi gerek. ⁴⁹	KA

Tablo 11 incelendiğinde 14 atasözünün anlamının “merhamet” alt temasına uygun olduğu görülmektedir. Bu atasözlerinden 9 tanesi, Ömer Asım Aksoy’un sözlüğünde; 5 tanesi, Kitab-ı Atalar adlı atasözleri derlemesinde geçmektedir.

Tablo 12: “Paylaşma” Erdemine Uygun Atasözleri

Atasözleri	Kaynak/ Eser
Analık usta, yumağı ufak yapar; çocuklar usta, ekmeği çifte kapar.	ÖAA

Tablo 12 incelendiğinde 1 atasözünün anlamının “paylaşma” alt temasına uygun olduğu görülmektedir. Bu atasözü de Ömer Asım Aksoy’un sözlüğünde geçmektedir.

Tablo 13: “Sabır” Erdemine Uygun Atasözleri

Atasözleri	Kaynak/Eser
Acele ile menzil alınmaz.	ÖAA
Acele işe şeytan karışır.	ÖAA

⁴⁷ Bir kuş bir çalıya sığınır, çalı da kuşu muhafaza eder; sen bir çalı kadar da olamadın. (İzbudak V. 1936, s.55)

⁴⁸ Yaş ağaç kesen oduncu ile kuşbaza (kafeste kuş besliyen) ölürse «rahmet olsun» denilmez. (İzbudak V. 1936, s.65)

⁴⁹ Büyüklerin gönlü mum gibi yumuşak olmak lâzımdır. (İzbudak V. 1936, s.42)

Acele yürüyen yolda kalır.	ÖAA
Ağır git ki yol alsın.	ÖAA
Ak akçe karagün içindir.	ÖAA
Allah dağına göre kar verir (verir kışı).	ÖAA
Allah sabırlı kulunu sever.	ÖAA
Altın ateşte, insan mihnette belli olur.	ÖAA
Evmek ile kalkan pişmanlıkla oturur. ⁵⁰	KA
Geç olsun da güç olmasın.	ÖAA
Her şeyin vakti var, horoz bile vaktinde öter.	ÖAA
İven kız ere varmaz, varsa dahi baht bulmaz ⁵¹ .	KA
Ne iversin ⁵² şeker suya mı düştü?	KA
Nerdiban ⁵³ ayak ayak çıkmak gerek.	KA
Sabır acıdır, (acı ise de) meyvesi tatlıdır.	ÖAA
Sabırla koruk helva olur, dut yaprağı atlas.	ÖAA
Sabreden derviş, muradına ermiş.	ÖAA
Sabreyle işine, hayır gelsin başına.	ÖAA
Sabrın sonu selamettir.	ÖAA
Su bulanmayınca turulmaz.	ÖAA
Şer işi uzad hayra donsun, hayır işi uzatma, şere dönmesün.	KA

Tablo 13 incelendiğinde 21 atasözünün anlamının “sabır” alt temasına uygun olduğu görülmektedir. Bu atasözlerinden 16 tanesi, Ömer Asım Aksoy’un sözlüğünde; 5 tanesi, Kitab-1 Atalar adlı atasözleri derlemesinde geçmektedir.

Tablo 14: “Sadakat” Erdemine Uygun Atasözleri

Atasözleri	Kaynak/ Eser
Açma sırrını dostuna o da söyler dostuna.	ÖAA
Köpek ekmek veren (yediği) kapıyı tanır.	ÖAA
Kurt komşusunu yemez.	ÖAA
Kurt konşısın incitmez.	KA

Tablo 14 incelendiğinde 4 atasözünün anlamının “sadakat” alt temasına uygun olduğu görülmektedir. Bu atasözlerinden 3 tanesi, Ömer Asım Aksoy’un sözlüğünde; 1 tanesi, Kitab-1 Atalar adlı atasözleri derlemesinde geçmektedir.

Tablo 15: “Saygı” Erdemine Uygun Atasözleri

Atasözleri	Kaynak/ Eser
Açık yaraya tuz ekilmez.	ÖAA

⁵⁰ Önünü ardını düşünmeden acele ile yapılan işin sonu nedamettir. (İzbudak V. 1936, s.35)

⁵¹ Bir kız acele etmekle kocaya varamaz, önünü ardını düşünmiyerek evlense bile mesut olamaz. (İzbudak V. 1936, s.11)

⁵² İvmek: Acele etmek; ivek, ivecen-acul, aceleci. (izbudak V. 1936, s.73)

⁵³ Nerdiban: Merdiven

Ad kişi adından korktukça adsız Tanrıdan korkmaz ⁵⁴	KA
Adam adamdan korkmaz, utanır (hatır sayar).	ÖAA
Ağır basar, yağni kalkar.	ÖAA
Ağır otur ki bey (ağa, molla) desinler.	ÖAA
Ana hakkı Tanrı hakkı.	ÖAA
Anadan gören inci dizer; babadan gören sofraya yazar.	ÖAA
Aslını saklayan (inkâr eden) haramzadedir.	ÖAA
At ölür meydan kalır, yiğit ölür şan kalır.	ÖAA
Atasını tanımayan Allah'ını tanımaz.	ÖAA
Baba himmet. Oğul hizmet.	ÖAA
Bağduy ekmeğin yoksa buğday dilin de mi yok?	ÖAA
Destursuz başa girilmez (gireni sopa ile kovarlar) (girenin yediği sopayı Mevla bilir).	ÖAA
Dört atanın dördü de hak.	ÖAA
Gelmek iradet gitmek icazet.	KA
Gökten ne yağdı da (yağar ki) yer kabul etmedi (etmesin?)	ÖAA
Gönül bir sırça saraydır, kırılırsa yapılmaz.	ÖAA
Gönül yapmak arş yapmaktır.	KA
Gönül yiken (yıkan) Tanrıya irmez.	KA
İstedliğini söyleyen istemediğini işitir.	ÖAA
Kendü gözindeki hezeni (hîzüm)ü görmez biregii gözündeki çöpü görür.	KA
Kesemedüğün eli öp başuna ko.	KA
Komşu hakkı, Tann hakkı(-dır).	ÖAA
Oğul atadan görmeyince sofraya salmaz.	KA
Oğula devlet gerek ise ataya anaya hürmet eyleye.	KA
Öpülecek el ısırılmaz.	ÖAA
Say beni sayayım seni.	ÖAA
Söz tokuz boğundur boğa boğa söyle.	KA
Su küçüğün, sofraya (söz) büyüğün.	ÖAA
Sünnet var cümle kesmek yok.	ÖAA
Ulu sözi yirde kalmaz. ⁵⁵	KA
Ulu sözü dinlemeyen uluya kalır.	ÖAA
Ulu yanılmaz yanılıcak katı yanılır. ⁵⁶	KA
Ulular ile urgan çekişme. ⁵⁷	KA
Ulular köprü olsa basup geçme.	KA
Uluların sözü Kur'ana girmez illa yanınca yiler ⁵⁸ .	KA
Ulusun bilmiyen Tanrısın bilmez.	KA

⁵⁴Adlı sanlı bir adam şerefının haleldar olmasından ne kadar korkar ve çekinirse; adsız, şansız ve şerefsiz kimse de adından değil Tanrıdan bile korkmaz. (İzbudak V. 1936, s.38)

⁵⁵Büyüklerin sözü altun gibidir. Yerde kalmaz, biri almazsa öbürü alır. (İzbudak V. 1936, s.9)

⁵⁶Büyükler hata etmezler, bir kere de yanılırlarsa hatanın en büyüğünü yaparlar. (İzbudak V. 1936, s.44)

⁵⁷Büyüklerle münakaşaya girişme. (İzbudak V. 1936, s.15)

⁵⁸Büyüklerin sözü, kuran ayetlerinden değilse de delâlet ettiği mana itibarile ondan aşağı kalmaz. (İzbudak V. 1936, s.9)

Yüz yüzden utanır. ÖAA

Tablo 15 incelendiğinde 38 atasözünün anlamının “saygı” alt temasına uygun olduğu görülmektedir. Bu atasözlerinden 23 tanesi, Ömer Asım Aksoy’un sözlüğünde; 15 tanesi, Kitab-ı Atalar adlı atasözünde geçmektedir.

Tablo 16: “Sevgi” Erdemine Ait Atasözleri

Atasözleri	Kaynak/Eser
An beni bir kozla, o da çürük çıksın. (Dost ‘yâr’beni ansın bir koz ile, o da çürük çıksın.)	ÖAA
Ana gibi yâr olmaz, Bağdat gibi diyar olmaz.	ÖAA
Ana ile kız, helva ile koz.	ÖAA
Ana, yürekten yana.	ÖAA
Ananın bastığı yavru (civciv) incinmez (ölmez).	ÖAA
Aşk olmayınca meşk olmaz.	ÖAA
Baba evladının fenalığını istemez.	ÖAA
Bir selam bin hatır yapar.	ÖAA
Değirmen iki taştan, muhabbet iki baştan.	ÖAA
Deniz dalgasız olmaz, gönül sevdasız olmaz.	ÖAA
Dört atanın dördü de hak.	ÖAA
El(-in) vergisi, gönül(-ün) sevgisi.	ÖAA
Et tırnaktan ayrılmaz.	ÖAA
Gönül karımaz (kocamaz).	ÖAA
Gönül ummadığı yere küser.	ÖAA
Gönül yapmak arş yapmaktır.	KA
İki kardaş savaşmış ebleh ana inanmış.	KA
İnsanın eti yenmez, derisi giyilmez; tatlı dilinden başka nesi var?	ÖAA
Koyunun melediğini kuzu melemez.	ÖAA
Sev seni seveni hâk ile yeksan ise, sevme seni sevmeyeni Mısır’a sultan ise.	ÖAA
Uluların gönlü mum bigi gerek.	KA
Yarım elma gönül alma.	ÖAA

Tablo 16 incelendiğinde 22 atasözünün anlamının “sevgi” alt temasına uygun olduğu görülmektedir. Bu atasözlerinden 19 tanesi, Ömer Asım Aksoy’un sözlüğünde; 3 tanesi, Kitab-ı Atalar adlı atasözleri derlemesinde geçmektedir.

Tablo 17: “Sılayirahim” Erdemine Uygun Atasözleri

Atasözü	Kaynak/Eser
Ana hakkı Tanrı hakkı.	ÖAA
Ulusun bilmiyen Tanrısın bilmez.	KA

Tablo 17 incelendiğinde 2 atasözünün anlamının “Silayirahim” alt temasına uygun olduğu görülmektedir. Bu atasözlerinden 1 tanesi, Ömer Asım Aksoy’un sözlüğünde; 1 tanesi, Kitab-ı Atalar adlı atasözleri derlemesinde geçmektedir.

Tablo 18: “Vefa” Erdemine Uygun Atasözler

Atasözleri	Kaynak/Eser
Ana hakkı Tanrı hakkı.	ÖAA
Ata binersen Allah’ı, attan inersen atı unutma.	ÖAA
Bir fincan (acı) kahvenin kırk yıl hatın (hakkı) vardır.	ÖAA
Bir selam bin hatır yapar.	ÖAA
Çam sakızı, çoban armağanı.	ÖAA
Çoban armağanı çam sakızı.	ÖAA
Dikensiz gül olmaz.	ÖAA
Hatır için çiğ tavuk (da) yenir.	ÖAA
İt yal yediği kapıyı bekler.	ÖAA
Köpek ekmek veren (yediği) kapıyı tanır.	ÖAA
Kurt konşısın incitmez.	KA
Ne ekersen onu biçersin.	ÖAA
Yoğsul âlâ ata binse selâm almaz.	KA

Tablo 18 incelendiğinde 13 atasözünün anlamının “vefa” alt temasına uygun olduğu görülmektedir. Bu atasözlerinden 11 tanesi, Ömer Asım Aksoy’un sözlüğünde; 2 tanesi, Kitab-ı Atalar adlı atasözleri derlemesinde geçmektedir.

Tablo 19: “Vicdanlı Olmak” Erdemine Uygun Atasözleri

Atasözleri	Kaynak/ Eser
Alçacık eşeğe herkes biner. (Alçak eşek binmeye kolay, öksüz çocuk dövmeye kolay).	ÖAA
Bir kuş bir çalıya sığınur sen bir calunca olmadın mı.	KA
İslâm’ın şartı beş, altıncısı insaf demişler.	ÖAA
Karıncaya dahi merdane yok.	KA
Ne idersen it, insafı elden koma.	KA
Oduncuya, kuşçuya rahmet yoktur.	KA
Uluların gönlü mum bigi gerek.	KA

Tablo 19 incelendiğinde 7 atasözünün anlamının “vicdanlı olmak” alt temasına uygun olduğu görülmektedir. Bu atasözlerinden 2 tanesi, Ömer Asım Aksoy’un sözlüğünde; 5 tanesi, Kitab-ı Atalar adlı atasözleri derlemesinde geçmektedir.

Tablo 20: “Yardımlaşma” Erdemine Uygun Atasözleri

Atasözleri	Kaynak/ Eser
Adam adama (gene, her zaman) gerek olur, (iki serçeden börek olur.)	ÖAA
Adam adama gerek olmasa her biri bir dağ başında olurdu.	ÖAA

Adam adama yük değil, can gövdeye mülk değil adam adama yük olmaz.	ÖAA
Ağaç düşse de yakınına yaslanır.	ÖAA
Balta sapını yonamaz.	ÖAA
Bir (sağ) elinin verdiği öbür (sol) elin görmesin (duymasın).	ÖAA
Bir el bir eli (el eli) yıkar, iki el (de) yüzü (yıkar).	ÖAA
Bir göz ağlarken öbür göz gülmez.	KA
Bir kuş bir çalıya sığınur sen bir calunca olmadın mı?	KA
Bir mih bir nal kurtarur, bir nal bir at kurtarur bir at bir er kurtarur, bir er bir memleket kurtarur.	KA
Dost dostun eğlerlenmiş atıdır.	ÖAA
Düğün el ile, harman yel ile.	ÖAA
El el ile değirmen yel ile.	ÖAA
El elden üstündür.	ÖAA
El eli yıkar, iki el yüzü.	ÖAA
Hayırlı komşu, hayırsız akrabadan iyidir.	ÖAA
İki çetük bir arslana tabdur.	KA
Karışık kaza savar.	KA
Komşu hakkı, Tann hakkı(-dır).	KA
Konşunun sakalın yoklularsa sen dahi sakalın ülü. ⁵⁹	KA
Kulağuzsuz kuş uçmaz. ⁶⁰	KA
Tek kanatla kuş uçmaz.	ÖAA
Veren eli herkes öper.	ÖAA
Yalunuz elün avazı çıkmaz. ⁶¹	KA

Tablo 20 incelendiğinde 24 atasözünün anlamının “yardımlaşma” alt temasına uygun olduğu görülmektedir. Bu atasözlerinden 15 tanesi, Ömer Asım Aksoy’un sözlüğünde; 9 tanesi, Kitabı Atalar adlı atasözleri derlemesinde geçmektedir

Sonuç ve Tartışma

Gün ve Memiş (2021: 25) Türkçe eğitiminin, Türkiye Cumhuriyeti Devleti sınırları içerisinde yapılan tüm eğitimlerde olduğu gibi bir program dâhilinde planlandığını ve Türkçe eğitiminin de amaçlarının bu programdaki hedefler dikkate alınarak uygulanması gerektiğini dile getirir. Türkçe eğitiminin ve tüm eğitimlerin öğretim programı dikkate alınarak uygulanmasının önemle altını çizip öğretim programlarının, anayasanın ve Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarına uygun olarak şekillenmesinin gerekliliğini vurgular. Her çocuğun toplum için geleceğin bir ferdi olması, onlara verilecek eğitimin niteliğini daha da önemli kılmaktadır. Farklı disiplinlere ait Ortaöğretim Programları incelendiğinde (Fen Bilimleri, Matematik ve Sosyal Bilimler) yalnızca Türkçe Öğretim Programı’nda “Erdemler” temasının yer aldığı görülür.

⁵⁹ Komşun bir belâya uğrıyarak keder ve matem içinde kıvranıyorsa sen de onun elem ve kederlerine ortak ol. (İzbudak V. 1936, s.62)

⁶⁰ Rehbersiz yola gidilmez. (İzbudak V. 1936, s.13)

⁶¹ Bir elin sesi çıkmaz. (İzbudak V. 1936, s.29)

Atasözlerinin Türkçe Öğretim Programı'nda ve Türkçe dersi ekseninde oldukça önemsendiği yapılan çalışmada da belirlenmiştir. Erdemler temasının değerler eğitimine kıyasla daha geri planda kaldığı ancak erdemler temasında en az değerler eğitimi kadar çalışılmaya değer bir konu olduğu düşünüldüğü ve önemsendiği için bu çalışmada erdemler temasına yer verilmiştir. Bu bağlamda incelenen ve "Erdemler" temasındaki 20 konu başlığına göre tasnif edilen atasözlerinden şu sonuçlar çıkmıştır:

Her iki kaynaktada toplam 445 atasözü taranmıştır. Ömer Asım Aksoy'un Deyimler ve Atasözleri Sözlüğü-1 Kitabından 304 atasözü tasnif edilen tablolarda yer almıştır.

Kitab-ı Atalar (akt. Veled İzbudak) kitabından 119 atasözü tasnif edilen tablolarda yer almıştır. Toplam 425 atasözü tasnif edilmiştir. Her iki kaynakta da yer alan 2 atasözüne rastlanmıştır.

Toplam 20 atasözü ise listelemeye dahil edilmemiştir.

Ahlak alt teması için 82 atasözü tespit edilmiştir.

Alçak gönüllük alt teması için 19 atasözü tespit edilmiştir.

Azim alt teması için 45 atasözü tespit edilmiştir.

Cömertlik alt teması için 8 atasözü tespit edilmiştir.

Dayanışma alt teması için 22 atasözü tespit edilmiştir.

Dostluk alt teması için 28 atasözü tespit edilmiştir.

Dürüstlük alt teması için 30 atasözü tespit edilmiştir.

Güven alt teması için 31 atasözü tespit edilmiştir.

İyilikseverlik alt teması için 12 atasözü tespit edilmiştir.

Kardeşlik alt teması için 2 atasözü tespit edilmiştir.

Merhamet alt teması için 14 atasözü tespit edilmiştir.

Paylaşma alt teması için 1 atasözü tespit edilmiştir.

Sabır alt teması için 21 atasözü tespit edilmiştir.

Sadakat alt teması için 4 atasözü tespit edilmiştir.

Saygı alt teması için 38 atasözü tespit edilmiştir.

Sevgi alt teması için 22 atasözü tespit edilmiştir.

Sılayirahim alt teması için 2 atasözü tespit edilmiştir.

Vefa alt temasına uygun 13 atasözü tespit edilmiştir.

Vicdanlı olmak alt temasına uygun 7 atasözü tespit edilmiştir.

Yardımlaşma alt temasına uygun 24 atasözü tespit edilmiştir.

Tablolar incelendiğinde dikkat çeken hususlardan biri bir atasözün anlamı birden fazla erdeme girebilmektedir. Örneğin "Açık yaraya tuz ekilmez" atasözü tablo 1' de yani ahlak erdeminde yer alırken aynı zamanda tablo 15 yani saygı erdeminde de yer almaktadır.

Dayanışma erdemiyle ilgili atasözlerinin halk arasında fazlaca kullanılan atasözleri arasında yer alması da dikkat çeken bir diğer husustur. Öğrencilerin hazırbulunuşluluk düzeyleri

dikkate alındığında öğrencilerin buradaki atasözlerini öğrenmelerinin daha çabuk olacağı düşünülmektedir. Yapılandırıcı yaklaşımla önemsenen öğrenme ilkelerinden “hayatilik” ilkesine en uygun atasözleri de tablo 5’te “dayanışma” erdeminde yer almaktadır. Öğrenci tablo 5’te öğrendiği atasözlerini günlük hayatta daha fazla kullanma imkânı bulacaktır.

Hazırlanan listeler Türkçe derslerinde hem erdemler temasının öğretimini sağlayacak hem öğretmenler için de konuya uygun örnek atasözü bulma açısından pratiklik kazandıracak ve önemli bir ders materyali olacaktır. Ömer Asım Aksoy’un Atasözü ve Deyimler Sözlüğü-1 ve Kitab-ı Atalar kaynakları taranarak listelenen atasözlerinin dağılımı şu şekildedir:

Ahlak anlamını taşıyan 82 atasözü bulunmaktadır. En fazla atasözü sınıflandırması ahlak erdeminde yer almaktadır. Bu sırayı daha sonra 45 atasözü ile azim, 38 atasözü ile saygı, 32 atasözü ile dürüstlük, 31 atasözü ile güven, 28 atasözü ile dostluk, 24 atasözü ile yardımlaşma anlamı taşıyan alt tema izlemektedir. Paylaşma, kardeşlik, sılayirahim anlamı taşıyan çok az atasözüne rastlanmaktadır.

Atasözleri tasnif edilirken anlamlarına dikkat edilmiştir. Bazı atasözlerinin anlamları açıkça belirlenebildiği için tartışmaya kapalıdır. Örneğin “üzüm üzüme baka baka kararır.” Atasözünün anlamının “dostuk” alt temasına ait olduğu açıktır fakat çoğu atasözünün anlamları çıkarım yapılarak, bazıları dolaylı bazıları doğrudan tasnif edildiği tabloya uygun görülmüştür. Örneğin “adamın adı çıkacağına canı çıksın.” atasözü bu çalışmada “güven” alt temasına ait tabloda yer almıştır. Güven tablosuna uygun görülmesinin sebebi ise insanların, başka insanlar ve çevrede bıraktıkları etki bir güven oluşturur. Yanlış algılar, etiketlenmeler etiketlenen kişi hakkında olumsuz düşünce içerisinde olunmasına ve ön yargılı bakılmasına sebep olmaktadır bu da duyulan güveni zedelemektedir. Bahsi geçen atasözünün anlamı bu bağlamda düşünülerek bu alt temaya alınmıştır. Alan yazında başka bir çalışma yapıldığında bu atasözü farklı yorumlanabilir. Bu ve buna benzer atasözleri tartışmaya açıktır ve görecelidir. Burada dikkat çekmek istenilen noka şudur ki listelenen atasözleri anlamı bakımından farklı alt temalara uygun görülsede ana temaya bağlı kalacağından kazandırılmak istenilen erdemleri öğrencilere atasözleri aracılığı ile kazandırılması amacına her türlü hizmet edecektir.

Okullarda dil öğretiminin gerçekleştirilmesinde en büyük sorumluluk Türkçe derslerine ve Türkçe öğretmenlerine düşmektedir. Kalaycı ve Yıldırım (2020) Türkçe dersinin ve atasözlerinin, ana dilin korunmasında, millî bilincin ve toplumun ortak kültürüne sahip çıkılması açısından oldukça önemli bir görevi olduğunu savunur. Görevlerinin bununla da sınırlı kalmadığını millî kültürü gelecek nesillere aktarması, nesiller arasında bağ kurması ile köprü görevini üstlendiğini ve rolünün çok büyük olduğunu belirtir. Öğrencilerin yaşadıkları toplumun değerlerini benimsemelerini bekler ve geçmiş ile bağlarının kopmamasını önemser. Bu amaca ulaşmanın en etkili aracı, okullardaki Türkçe dersleridir. Türkçe Öğretim Programı’nda genel amaçlara baktığımızda “Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanımaları amaçlanmaktadır” (MEB 2005: 4) ifadesi karşımıza çıkmaktadır. Girmen (2013) atasözlerine toplumların somut olmayan kültürel mirasın taşıyıcısı olmak gibi bir misyon atfetmiştir çünkü ona göre atasözleri halkın, doğal ve toplumsal olaylarla ilgili değerlerini belirleyen özlü, kısa, geleneksel anlatıdır. Her ulusun kendi varlığını ve benliğini atasözleri sayesinde yansıttığını dile getirir. Kültürümüzün önemli eserleri olan atasözleri geçmiş ile günümüz arasında çok kuvvetli bir bağ kurmaktadır. Atasözleri kültür aktarımının en önemli unsurlarıdır. Başaran (2013) atasözü için “Yüzyıllar, hatta bin yıllar içinde “ata” tecrübelerinin birikiminin bir sonucu olarak karşımıza

çıkacaktır" ifadelerini kullanmaktadır. Aydın (2013) yüzyıllar önce tecrübe edilmiş kültürel olguların yayılması ve gelecek nesillere aktarılması dil sayesinde mümkündür der ve ekler dilin geçmiş ve gelecek arasında köprü görevini üstlenmesinin sadece bu olguları taşımakla sınırlı olmadığını belirtir. Atasözlerinin insanlık tarihi ile ilgili birçok öğretiyi öğütlediğini ve yol gösterdiğini vurgular. Gelecek kuşaklarında bu öğretilere ve öğütlere bağlı kalarak yaşamlarına bireysel ve sosyal deneyimler katmaları gerektiğinden bahseder. Bahsedilen çalışmalardan da görüldüğü üzere atasözleri Türkçe derslerinin amacını bünyesinde barındıran en önemli araçlardır. Bu çalışmada da bu öneme tekrar tekrar vurgu yapılmış ve Türkçe dersi için kullanılacak önemli bir meteryal oluşturulmuştur.

Atasözleri ve deyimler için kültürel değerlerin aktarımı dışında eğitim öğretim boyutu itibarıyla, bu işlevleri öğrencilere kazandırmak ve kazandırılan becerileri yerine getirmelerine imkân sunan bir araç olarak değerlendirmektedir. Öğrencilerin kendi kavramsal anlayışlarını oluşturup geliştirebilmeleri için etkinliklerin, öğrencileri araştırmaya yönlendirecek ve onları sürece aktif olarak dahil edecek nitelikte düzenlenmesi gerekir. Söylemez (2021: 81-82) öğretmenin görevinin, öğrencinin öğrenme sürecini kolaylaştırmak olduğunu söyler. Bu çalışma öğretmenin işini kolaylaştıracak, işi kolaylaşan öğretilerde öğrencisinin öğrenme sürecini kolaylaştıracaktır.

Atasözleri hem öğrencilerin kelime dağarcığını geliştirmek hem de yaşama hazırlamak açısından önemlidir. "Erdemler" temasında yer alan toplumun erdemli insanda olmasını beklediği özellikler öğretim programında belirtilmiştir. Atasözlerinin bu erdemler dikkate alınarak sınıflandırılması öğrencilerin farkındalığını artıracaktır. Ders kitaplarının atasözleri konusunda yetersiz kalması, öğretmenlerin örnek verecek atasözünü hemen bulamaması gibi sorunların çözümünde yapılan çalışmadaki listelerin olumlu etkisi olacağı düşünülmektedir.

Tasnif edilen atasözleri, Türkçe Öğretim Programı'nda yer alan "Okuma Becerisi" kazanımlarında söz varlığı başlığı altında "T.5.3.6 Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler" (MEB, 2019 :36) müstakil olarak yer almaktadır ve her sınıf düzeyinde de karşımıza çıkmaktadır. Çalışmada elde edilen listeler bu kazanım açısından oldukça önemli bir materyaldir. Hazırlanan listelerin diğer kazanımları da destekler nitelikte öğretmenlerin başvuracağı bir kaynak olması hedeflenmiştir. Yine anlama başlığı altında yer alan "T.5.3.33 Okuduğu metindeki gerçek mecaz ve terim anlamlı sözcükleri ayırt eder." (MEB, 2019 :37) kazanımıyla da doğrudan ilişkilidir. Yapılan çalışma bu yönüyle alan yazındaki diğer çalışmalardan farklılık göstermektedir.

Mevcut eğitim sisteminin, eleştirel düşünme becerisini önemseydiğini ve günümüz programlarının eleştirel düşünme becerisini geliştirecek doğrultuda düzenlendiğini söyleyebiliriz. Söylemez (2018 :77) eleştirel düşünme becerisiyle ilgili birçok tanıma yer vermiştir. Eleştirel düşünmeyi akıl yürütülen bir süreç olarak tanımlar ayrıca eleştirel düşünmenin çıkarıma ulaştırmak gibi bir görevi olduğunu da söyler.

Eleştirel düşünce becerisi üst düzey bir beceri olmasına karşın, öğretilebilir ve geliştirilebilir bir beceridir. Atasözlerinin derin anlamlar içermesi dikkate alındığında, öğrencilerin bazı atasözlerini anlamlandırılması zorlaşabilir. Bu aşamada öğrencilerden çıkarım yapması beklenmektedir. Çıkarım yapabilmek için eğitim sisteminde de geliştirilmesi hedeflenen bir beceridir. Programda okuma becerisi kazanımı olan ve anlama başlığı altında yer alan "T.5.3.30 Okudukları ile ilgi çıkarımlarda bulunur." (MEB, 2019 :37) kazanımıyla da doğrudan bağlantılıdır. Bu kazanımın altında "neden-sonuç, amaç-sonuç, koşul, karşılaştırma, benzetme,

örneklendirme, duygu belirten ifadeler, abartma, nesnel ve öznel çıkarımlar üzerinde durulur.” açıklamasına yer verilmektedir. Söylemez (2018 :76) eleştirel düşünmenin zihinsel bir süreç olduğunu bu yüzden akıl ve mantık yürütmenin bu sürecin bir parçası olduğunu vurgular. Sorulan sorulara cevap aranırken soruların özüne inilmesinin, çok boyutlu bir bakış açısı geliştirilmesinin, farklı disiplinlerle konuyla ilişki kurulmasının gerektiğini söyler ve ekler elde ettiği bilgilerin sınıflama, sıralama, analiz, sentez, değerlendirme gibi zihinsel süreçlerden geçirdiğini, eleştirel düşünürün ise üretilen düşünceleri zihinsel süreçlerden geçirerek çıkarımda bulunduğunu belirtir. Bu çıkarımları zihninde örgütlendiğini ve yapılandırdığını söyler. Tasnif edilen atasözleri, derste kullanıldığında öğrencilerin zihinlerini aktif olarak kullanmasını sağlayacak aynı zamanda eleştirel düşünme tanımında da bahsediliği gibi bilgiler arasında analiz, sentez, değerlendirme gibi üst düzey zihinsel süreçleri kullanacaktır. Öğrencilerin öğretmenlerin yardımı ile metinden hareketle anlamları sezdirmeleri beklenir. Anlam sezdirme etkinlikleri yapılırken tartışma yöntemi kullanılabilir. Listedeki seçilen bir atasözünün anlamı sınıf ortamında konuşulabilir. Öğretmen tartışma yöntemi ile hem öğrencilerin, aktif katılım gösterebileceği bir ders ortamı oluşturmuş olacak hem de birbirlerinin görüşlerine saygı çerçevesinde yaklaşacakları için “saygı” erdemini bizzat yaparak yaşayarak pekiştirmelerini sağlayacaktır. Bu etkinlik aynı zamanda söz varlığını zenginleştirecek ve öğrencinin birçok yeni kelimeyi öğrenmesine imkân sunacaktır.

Öğretmenin sınıfta bir olay kurgulayıp öğrencilerden duruma uygun erdemli davranışı göstermesini bekleyebilir. Canlandırma etkinliğini yaparken amaçlanan bir diğer husus öğrencilerin öğrendikleri atasözlerini karşılaştıkları uygun durumlarda kullanmalarını sağlamaktır. Çalışmada geçen hem “erdemler” hem de “atasözleri” kavramlarının soyut kavramlar olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Eroğlu (2018: 103-104), soyut işlemler dönemi (11-12 yaş üzeri) bu dönemdeki bireyin düşünme sistemi ergen bir yetişkinin düşünce biçimi olan soyut düşünceye ulaşır ve düşünmeyi analiz etme yeteneği kazanır ifadesinde bulunur. Soyut kavramlar anlaşılır, soyut düşünce analiz edilir, sentezlenir ve değerlendirilir. Örneğin matematikte kullanılan çeşitli semboller, denklemler, müzikte kullanılan semboller örneğin notalar, dilde kullanılan çeşitli semboller örneğin metaforlar (benzetmeler), deyimler, kinayeler kolaylıkla anlaşılır duruma gelmekte, somut işlemler döneminde cümle içerisinde kullansalar bile tam ne anlama geldiğini bilmedikleri hürriyet, adalet, sevgi gibi soyut sözcüklerin anlamlarını kavranabileceğini belirtir. Derslerde canlandırma etkinliklerine yer verilmesi somutlaştırma açısından büyük öneme sahiptir.

Yapılan çalışmanın, bahsi geçen alanlarla ilgili öğrencilerin gelişmesinde önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmekte ayrıca atasözlerinin öğrencilere kazandırılması, öğretilmesi açısından da oldukça önemli olduğu belirlenmiştir. Yapılan sınıflandırmanın daha da verimli hâle gelebilmesi ve pekiştirilmesi açısından araştırma bulgularının başka etkinliklerle desteklenmesine ve işlevsel bir nitelik kazanması hususuna dikkat edilmelidir. Öğrenilenler sınıf ortamıyla sınırlı kalmamalıdır. Öğretmenlerin bu listeleri sınıfta kullanırken yukarıda da belirtilen (canlandırma, sezdirme, tartışma) yöntemleri kullanması verimli bir eğitim ortamı sunacaktır.

Katkı Oranı Beyanı

Büşra Arabacı %100.

Destek ve Teşekkür Beyanı

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinin her aşamasında bana rehberlik eden, öneri düzeltmeleriyle metni oluşturmada katkıda bulunan proje danışmanım Sn. Doç. Dr. Sedat BALYEMEZ'e (Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi) teşekkür ederim.

KAYNAKÇA

- Akinoğlu, O. (2005). Türkiyede uygulanan ve değişen eğitim programlarının psikolojik temelleri. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, (22), 31-46.
- Aksoy, Ö. A. (1988). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü 1-2*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Alemdar, E. (2019). Türkçe atasözü ve deyim hazinesine Atalar Sözü Mecmuası'ndan katkılar. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, RumeliDE 2019.Ö5- II. Rumeli [Dil, Edebiyat, Çeviri] Sempozyumu Bildirileri, 112-124. DOI: 10.29000/rumelide.606080
- Arhan, S. ve Gültekin, İ. (2013). Türkçe dersi İlköğretim Programlarında benimsenen tematik yaklaşımın metin seçimine etkileri yönünden değerlendirilmesi. *Millî Eğitim*, (43)199. 5-31.
- Aydın, S. (2013). Kültürel bir miras olarak atasözlerinin kullanımı üzerine Türkçe öğretmenlerinin görüşleri. *Folklor/Edebiyat*, 19(75), 173-192.
- Ayrancı Bağcı, B. ve Pilav, S. (2017). Türkçe Öğretim Programı (2017) temaları için Ege Bölgesi halk edebiyatı ürünlerinin kullanılması. *Sınırsız Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 2(3), 77-97. DOI: 10.29250/sead.341566.
- Balyemez, S. ve Karaoğlu, G. E. (2022). 18-19. Yüzyıla ait bir atasözleri mecmuası: Risâle-i Đurûb-ı Emsâl. *Selçuk Türkiyat Dergisi*, (54), 265-286.
- Başaran, U. (2013). Atasözlerinin kalıpsallığı üzerine. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume*8(9), 757-770.
- Bayramoğlu, D. C. ve Şahin, D. (2016). 2015 Türkçe Öğretim Programının metin, tür ve tema seçimi bakımından değerlendirilmesi. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume*, 11(3), 2095-2130.
- Böler, T. (2017). Kitâb-ı atalar sözi adlı eser üzerine. *Atatürk Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları içinde* (339-370). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Bulut, M. (2013). Türkçe eğitimi ve öğretiminde dil ve kültür aktarımı aracı olarak atasözleri ve deyimlerin önemi. *Turkish Studies*, 8 (13), 559-575
- Çeçen, A. ve Çiftçi, Ö. (2007). İlköğretim 6.sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin tür ve tema açısından incelenmesi. *Millî Eğitim*, 173-39-49.

- Çelikkaya, H. (1991). Eğitimin anlamları ve farklı açılardan görünüşü. *M.Ü Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3, 73-85.
- Demirel, Ö. (2005). *Öğretim ilke ve yöntemleri öğretme sanatı*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları. 12.
- Demirel, Ö. ve Altun, E. (2017). *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları. 2-14.
- Deniz, M. E. (2018). Eğitim psikolojinin içeriği. Mehmet Engin Deniz (Ed.). *Eğitim psikolojisi*. Ankara: Pegem Akademi. (11). 35-104.
- Eker, S. (2010). *Çağdaş Türk dili*. Ankara: Grafiker Yayınları. 10-12.
- Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/> Erişim tarihi: 22.05.2022.
- Eroğlu, Ç. R. A. (2018). Bilişsel gelişim ve dil gelişimi. Mehmet Engin Deniz (Ed.). *Eğitim psikolojisi*. Ankara: Pegem Akademi. (11). 104-105.
- Girmen, P. (2013). Türkçe eğitiminde atasözleri ve değer eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11 (25), 117-142. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/29175/312423>
- Gökyer, N. (2021). Eğitim sistemlerinin oluşumu ve Türk eğitim sisteminin yapısı. Necati Cemaloğlu (Ed.). *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi*. Ankara: Pegem Akademi. (2),1.
- Gün, M. ve Memiş, R. M. (2021). Türkçe öğretiminin amacı ve temel ilkeleri. Fulya Topçuoğlu Ünal (Ed.). *Türkçe öğrenme ve öğretim yaklaşımları*. Ankara: Nobel Yayınları, (2) 25.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık. 431.
- Hunutlu, Ü. (2017). *Cümle nitelikleri yönüyle Türkçe atasözleri*. Ankara: Gazi Kitapevi. 1.
- İzbudak, V. (1936). *Atalar sözü*. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kalaycı, N. ve Yıldırım, N. (2020). Türkçe dersi Öğretim Programlarının karşılaştırmalı analizi ve değerlendirilmesi (2009-2017-2019). *Trakya Eğitim Dergisi* 10(1), 238-262.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.
- Kardaş, D. (2020). Geçmişten günümüze türkçe dersi öğretim programı. Temur, N. ve Şendül, M(Ed.). *Türkçe öğretim programları*. Ankara: Pegem Akademi. 18.
- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,15, 170- 189.
- Mete, F. (2014). Kültürel ortaklığın göstergesi deyimlerin öğretimi. *Türkojoloji Dergisi*, 21 (2), 113-128. DOI: 10.1501/Trkol_0000000288.

- Millî Eğitim Bakanlığı (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi (6,7, ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara: MEB.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2018). *Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. Ankara: MEB.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2018). *Matematik dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. Ankara: MEB.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2018). *Sosyal Bilimler dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)*. Ankara: MEB.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2018). *Türkçe dersi Öğretim Programı (ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8.sınıflar)*. Ankara: MEB.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2019). *Türkçe dersi Öğretim Programı*. Ankara: MEB.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). *Milli Eğitim Temel Kanunu*. (1973), (5)12, 2342. Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf> Erişim tarihi: 04.06.2022
- Mutlu, K. (2016). Yabancılara Türkçe öğretiminde benzer atasözü ve deyimlerin önemi ve Polonyalılara Türkçe öğretiminde bunların kullanımı. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 64(2), 245-268.
- Özan, B. M. ve Özdemir, T. Y. (2018). *Eğitim bilimine giriş*. Ankara: Asos Yayınları. 17-28.
- Özbay, M. ve Melanlıoğlu, D. (2009). Türkçe eğitimi bakımından deyimlerin öğretme öğrenme süreci bakımından değerlendirilmesi. *Milli Eğitim*, 38(181), 8-9.
- Özdemir, S. (2019). *Kuramdan uygulamaya Türkçe ders kitabı incelemeleri*. Ankara: Anı Yayıncılık. 37-42.
- Özkan, U. B. (2021). *Eğitim bilimleri araştırmaları için doküman inceleme yöntemi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.4.
- Sarıbaşı, S. ve Babadağ, G. (2015). Temel eğitimin temel sorunları. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*,3 (1), 18-34.
- Sayan, H. (2015). Eğitim ve Öğretmen. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 585-596, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jiss/issue/25891/272835>.
- Söylemez, Y. (2018). 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programındaki Kazanımların Üst Düzey Düşünme Becerileri Açısından Değerlendirilmesi. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (63), 345-384. DOI: 10.14222/Turkiyat3991.
- Söylemez, Y. (2018). *Üst düzey düşünme becerileri*. Erzurum: Fenomen Yayıncılık. 76-77-104.
- Şen, Ü. ((2020). Türkçe ve Türk kültürü dersi öğretim programı. Temur, N. ve Şendül, M(Ed.). *Türkçe öğretim programları*. Ankara: Pegem Akademi. 182.

- Şimşek, Ş. ve Demirel, İ. (2020). Ortaokul Türkçe ders kitaplarının anlatıma dayalı etkinlikler yönünden karşılaştırılması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*,28(5), 2125-2135.DOI: 10.24106/kefdergi.731886.
- Turan, R. (2015). İbn Miskeveyh’de erdem kavramı ve temel erdemle. *Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*,1(2), 8-34.
- Yangil, K. M. Türkçe öğrenmenin ve öğretmenin anlamı, Fulya Topçuoğlu Ünal (Ed.), (2021). *Türkçe öğrenme ve öğretme yaklaşımları*. Ankara: Nobel Yayınları, (2). 3-82.
- Yaşar, Ö. F. (2007). Bilgi toplumu bağlamında Türk Atasözlerinde “eğitim” ve “bilgi” kavramları üzerine düşünceler. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(19),146-158.